

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

**Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!**

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 2

Årgång 68

2013

Foto Mikael Persson

Sex föreningar står för värdskapet

sidan 6 - 13

Profilen - Agneta Tjäder

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria

Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Vice ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden	4
Välkommen till årsstämman	5
Ambjörnarp's hembygdsförening	6
Mossebo är yngst i gänget	6
Limnareds hembygdsförening	7
Ljungsarp har gamla anor	9
Långhems hembygdsförening	10
Tranemo hembygdsförening	12
C J Lexén	14
Bevara sockennamnen	15
Profilen - Agneta Tjäder	16
Stenar är spännande	18
Hallå där ... Ewa Vikingsson	19
Helt naturligt - Hosthävan hävdar sig	20
Hur Redvägsdräkten kom till	20
Nobelpristagaren Gustaf Dalén	22
Hänt på bögda. Kinna, Gudhem, Hasslösa, Ljungsarp, Vassända-Naglum, Kinnekulle, Gössslunda, Västerås och Horred	24
Läsvärt i korthet	30
Studiekommittén informerar	31
Lite visphistoria	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 68
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2013 150:-

Vårifrån kommer artiklar i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 26. Manusstopp den 10 maj.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Vice ordförande har ordet

Hur kan vi locka fler unga människor till vår rörelse? Samma fråga eller problematik verkar alla föreningar, eller i alla fall där jag är med, ha. Vi ställde också samma fråga till deltagarna i förra årets höstmöten. Jag vill minnas att det var i Daretorp vi enades om att alla medlemmar behövs. Vi slog fast att alla åldrar är viktiga och att det är fel att bara fokusera på barn och ungdom. Det har varit en ståndpunkt som jag sedan dess har förfaktat. Jag tror inte att det finns en enda patentlösning för att också få med unga i en hembygdsförening, men en sak tror jag är viktig och det är att de som kommer på våra tillställningar tas emot väl och känner att de behövs. Stora föreningar har säkert lättare att attrahera alla åldrar.

På den årliga ordförandetrafiken i Örebro för en tid sedan ställdes också frågan "hur förnygrar vi hembygdsrörelsen?" Där lyftes fram idéer på hur man kan samarbeta med andra föreningar och då nämndes föräldrakooperativ och föräldraföreningar. Själv lyfte jag fram ett fint exempel från kvarnstensgruvan i Lugnås, som vi delgavs på konferensen Ideell kraft i höstas. I Lugnås erbjuds traktens ungdomar att guida i gruvan med påföljd att de blir intresserade och stolta över sin bygd.

Olika hembygd

Skolan har också en stor betydelse också när det gäller att skapa ett intresse för hembygden. Förr bodde lärarna i socknen eller för den delen i stan där man verkade och tog ofta en mycket aktiv del i samhällslivet. Man hade samma hembygd som sina elever. Det är stor skillnad idag, där lärarna ofta bor på en helt annan ort och inte alls känner till orten där de arbetar. Det torde då bli betydligt mer teoretisk behandling av sådana moment som rör det lokala samhället. I civilsamhället på arbetsorten är man inte alls delaktig. Det finns själv-

Lars-Erik Kullenwall

I Lugnås erbjuds traktens ungdomar att guida i gruvan med påföljd att de blir intresserade och stolta över sin bygd.

att reagera på. Att ordet socken eller församling ersätts med ordet "distrikt" är väl som mycket annat ett tecken på byråkratisk klåfingrighet. På 1970-talet avskaffades på liknande sätt begreppet "stad" och ersatte det med "kommun". Undrar om det finns något annat land i denna värld som gjort något liknande?

På ordförandetrafiken fick vi intrycket att SHF:s ledning hade lyckats få till en lösning av socknenfrågan så att framtidens forskare skulle kunna utnyttja det fantastiska källmaterial som vi har när det gäller vår befolkning. Distrikten skulle vara samma som 1999 års gränser för Svenska kyrkans då befintliga församlingar. Efter att ha läst lagrådsremissen och kommentarer till den, så tycker jag att finns ett antal frågetecken. Den viktigaste är varför man inte tar steget fullt ut och låter distrikt och inte kommun utgöra folkbokföringsort. Det skulle innebära många fördelar. Här har SHF fortfarande ett arbete att göra!

Lars-Erik Kullenwall
vice ordförande i

Västergötlands Hembygdsförbund

klart undantag. Många lärare gör fantastiska insatser för att deras elever ska bli intresserade av sin bygd.

Jag minns min egen lärarinna i folkskolan i Gudhem, Ingrid Cederbom. Hon tog med oss ut till gravfält, domarringar, vargropar med mera. Där kunde vi också studera naturens inverkan på miljön. Hon hade också kunskaper som väckte vårt hembygdsintresse.

Socken kan bli distrikt

Så till en helt annan sak, nämligen sockenfrågan. Regeringen har lämnat över ett förslag till Lagrådet och där finns flera saker som hembygdsrörelsen, men också många andra, har anledning

Tankar i tiden ...

Långt borta men ändå hemma

Några tankar kring Västgöta nations grav i Uppsala.

Många är de västgötar som under århundraden studerat vid Uppsala akademi. Västgöta nation som startade redan 1639 har varit och är den naturliga samlingsplatsen för dem som vill känna ett stråk av hembygden i lärdomsstanen. Nationen firar 2014 sitt 375-års jubileum och är således en gammal och traditionsrik gemenskapsorganisation för västgötar i Uppsala och därför är det en gammal god tradition och arv som den förvaltar. Självklart var den sociala gemenskapen än viktigare i äldre tider då man möjligen kunde ta sig till sin hemsocken kanske en till två gånger per år, till jul men oftast bara i samband med sommaruppehållet.

Ibland hände det att någon student eller annan nationen tillhörig avled i Uppsala. Med dåtida kommunikationer var det svårt för att inte säga omöjligt att transportera den avlidne för begravning i hembygden. Det fick i stället bli så att ett stycke hembygd fick skapas i studiestaden det vill säga ett stycke mark inköptes som begravningsplats och invigdes som Västgöta nations grav för västgötar i Uppsala.

År 1859 donerade makarna Jane och Adrian Thengberg medel för inköp av en nationsgrav. Förmodligen är Adrian Thengberg allvarligt sjuk vid donationens upprättande då han själv blir den förste som jordas i graven bara en månad efter det att graven är iordningställd. Docenten Adrian Thengberg var en av Gunnar Wennerbergs bästa vänner. Efter honom är det ytterligare 36 landsmän som beretts en sista jordiskt viloplats i graven. Den senaste jordfästningen var 1997. Drygt hälften av dessa har varit unga då de avlidit. Några av de totalt 37 är mer kända än andra. Nationens mesta

Johnny Hagberg.

överliggare vilar här sida vid sida; den alltid grälsjuke Olof Fredrik Andersóhn (1810-1888) från Vänersborg och prästsonen från Tengene, Herman Baumbach (1857-1931), Herman kom att efter 85 terminer avlägga sin examen. Men det var inte på grund av dålig begåvning som han tog tid på sig utan hans motto var snarare att man skall inte förhastna sig för en så viktig sak som en tentamen! En annan känd person är, också han prästson från Borås, författaren och lektorn i latin och svenska, Herman Bjursten (1825-1866).

En ensam kvinna vilar i graven; Ingrid Klefbeck (1896-1918) som avled i spanska sjukan.

Framför den resta gravstenen ligger ett lejon

som nyligen av Landskapsföreningen har blivit renoverat. Mellan tassarna på lejonet har legat en sköld med Västergötlands vapen. Tyvärr var skölden gjuten i koppar och blev därför stulen för ett tag sedan.

I dag kanske vi inte förstår vad det innebär att ha ett stycke mark på främmande ort, ett bit jord som kan kallas vår. För de studerande västgötarna i Uppsala har nationsgraven varit och är en kär plats. I samband med nationens majmiddag företages alltid en marsch upp till nationsgraven varvid inspektorn håller tal. Detta är ett enkelt men värdigt sätt att hedra och minnas de personer som trots olika levnadsöden ändå har det gemensamt att de vilar sida vid sida i Västgöta nations grav i Uppsala.

*Johnny Hagberg,
Järpås
Prost*

men också bland annat ordförande i Föreningen för Västgötalitteratur och Skara Stiftshistoriska sällskap.

Välkommen till årsstämma i Tranemo kommun

Välkommen till Tranemo kommun och hembygdsföreningarna Ambjörnarp, Limmared, Ljungsarp, Länghem, Mossebo och Tranemo. Vi börjar dagen i Limmared där Sveriges äldsta glasbruk är beläget och ett nybyggt Glasets Hus är intressant besöksmål.

Årsstämman inleds med guidad visning i Glasets Hus i Limmared.

Musikgudstjänsten i Tranemo kyrka avslutar årets föbundsstämma.

Dagens program

08:30-11:30 Registrering vid Folkets Hus i Limmared där det även finns möjlighet att njuta av medhavd fikakorg eller köpa fika i Glasets Hus fr. kl 10.00, samt besöka hembygdsföreningarnas utställningar. (Vid senare ankomst finns möjlighet till registrering från kl. 13.00 i entrén vid Tranängsskolans aula)

9.30 , 10.00, 10:30 Guidade visningar i Glasets Hus. Förflyttning till Tranemo

11.30-13.30 Lunch i Tranängsskolans matsal. Buffén står uppdukad.

13.30 Mötesförhandlingar i Tranängsskolans aula. Presentation av Tranemo kommun med kommunalrådet Crister Persson. Stämmoförhandlingar som leds av Karl-Göran Ekstener.

Insamling till Tengelandsfonden sker i aulan.

15.30 Kaffe med kaka i aulafoajen.

16.00 Musikgudstjänst i Tranemo kyrka. Medverkande biskop em Bengt Wadensjö, diplomorganist Morgan Blåberg och solist Gun Blåberg.

Anmälan om deltagande i stämman

Anmälan bör ske föreningsvis. Kostnad för lunch, eftermiddagskaffe och entreer är 275 kr. Priset gäller för anmälningar som kommer in senast 26/4. På anmälningar som kommer in senare tillkommer ett pris på 50 kr på stämmopaketet. Samtidigt som betalningen sker över bankgiro skickar du anmälan till föreningen.

Betalningar skickas till Tranemo Hembygdsförening, bankgiro 151-8331.

Anmälan skickas till Inga-Lill Lundberg, Bokvägen 3, 514 44 Länghem eller kjellinga@live.se senast den 26/4

Välkomna till en trevlig
årsstämma i
Tranemo kommun

Ambjörnarp's hembygdsförening

Stjärnebo. Föreningen fick gårdens omentestamentsgåva.

Ambjörnarp's hembygdsförening bildat 1957. Föreningen äger gården Stjärnebo, som ligger cirka 4 km från samhället. Gården tillkom efter ett testamente av det barnlösa paret Edit och Karl Fritz Johansson, (Kalle Fritz) Edit avled 1993. Alla inventarier ingick också i testamentet. Efter genomgående reparation 1994-95 ordnades visningar och kaffeservering. De senaste somrarna anordnades tårtbuffé och pajbuffé med underhållning av lokala musiker, dessa söndagar är välbesökta.

I maj månad anordnas torpvandring, vi besöker fyra-fem torp. Under sommaren 2012 flyttade vi vårt museum från en undanskymd plats i församlingshemmet's källare, till fastigheten kallad gamla Fox, intill Ambjörnarp's cykelmuseum. Kommunalrådet Krister Persson invigde museet i september, därefter kåserade Lars Josefsson över byn Stjärnebo, och visade nytagna bilder. Det var fullsatt till sista bänk. Föreningen äger också ett vattendrivet sågverk i Trösjödal.

Upplevelse. Att åka draisin mellan Ambjörnarp och Sjötofta är en upplevelse. Foto Leif Brunnegård

Under våren scannas bilder från glasplåtar cirka 450 stycken som skall visas under året, dessa plåtar är från 1920-30 talet.

Årets program med torpvandring i maj, den 16 juni är det tårtbuffé med underhållning av lokala musiker. Resten av programmet är ej fastställt.

Byalaget i Ambjörnarp har uthyrning av draisiner, där kan man färdas mellan Ambjörnarp och Sjötofta på gamla Västra Centralbanan. Bokning sker på Byakrogen, även en picknickkorg kan beställas.

*Lennart Flink
Ambjörnarp*

Mossebo är yngst i gänget

Mossebo Hembygdsförening är den yngsta hembygdsföreningen i Tranemo kommun. Den bildades för femton år sedan och har cirka 100 medlemmar.

Föreningen har varit mycket aktiv under åren, bland annat har en gravstensinventering gjorts. Alla gravstenar från 1600-talet och framåt har dokumenterats med text och bild. Senast gjordes en åkernamnsinventering, de gamla åkernnamnen försvinner fort när de äldre går bort och många åkrar läggs igen. Nu är de dokumenterade med åkernnamnen inlagda på kartor över alla gårdarna.

Det största projektet har dock varit att flytta Åsastu-

gan, en fattigstuga från 1700-talet. Den fungerar nu som hembygdsstuga där vi har våra styrelsemöten och andra aktiviteter. En liten ladugård från 1800-talet har också flyttats och inrymmer samlingar av gamla föremål.

Mossebo är en liten ort på gränsen till Småland. Det är en skogsbygd med mindre jordbruk. En liten, liten del av Grimsås samhälle ligger i Mossebo socken och där finns den stora kabel fabriken Nexans.

Det finns inget riktigt centrum i Mossebo och inga affärer längre, men det finns mycket annat att se. Det finaste är väl den röda träkyrkan från 1773 med de

Åsastugan. Fattigstugan som blev en mysig hembygdsstuga. Foto Inger Lagerqvist

Talmansgården. Mossebo Stom var bondeståndets talman Joseph Hanssons hem. Foto Stina Lind.

vackra takmålningarna och träskulpturerna. Den är väl värd ett besök.

Strax intill ligger Mossebo Stom, den gamla talmansgården från 1700-talet. Där bodde bondeståndets talman Joseph Hansson med sin stora familj. Den ena flygeln är nu inredd som kafé och drivs av Mossebo Stoms Vänkrets. Alla byggnaderna är öppna några veckor på sommaren. På samma tomt har hembygdsföreningen sin lilla stuga, Åsastugan.

Första lördagen i december anordnar hembygdsföreningen tillsammans med kyrkan och vänkretsen en julmarknad. Då är alla stugorna fyllda med hantverkare av olika slag och elden sprakar muntert i de öppna spisarna. Om man vill, kan man sätta sig ner och dricka lite glögg eller gå till Sockenstugan där det serveras kaffe.

På sommaren kan man bada i sjöarna. Vill man röra

på sig finns det två vandringsleder som hembygdsföreningen har anlagt. Den ena är 9 km lång och går runt Marjebosjön, vid leden finns också en grillplats. Den andra leden, Qvarseboleden, är 5 km lång. Det finns skyltar uppsatta runt lederna med lite kulturhistoria.

En fin bygdegård finns att hyra med boulebanor utanför och curlingmattor inomhus.

Sedan 1992 finns daghemmet Skogsduvan. Det drivs som föräldrakooperativ, ligger naturnära och har barn i olika åldrar inskrivna. Det finns några fler föreningar och flera mindre företag.

Detta är en liten kort beskrivning av Mossebo, kanske det lockar några till ett besök.

Inger Lagerqvist
Mossebo

Limmareds Hembygdsförening

Det är i år 35 år sedan diskussioner startades om att bilda en hembygdsförening i Limmared. Bygden hade med sin särprägel som brukssamhälle en lång tradition att dokumentera och bevara. Den gamla bruksbebyggelsen höll på att försvinna och just detta förhållande var det som mest aktualiserade frågan.

Den första april 1955 hölls det första allmänna mötet i Limmareds Folkets hus då man bildade en interimstyrelse. Den kom att bestå av Arvid Svensson, Carl-Erik Breidegård, Valter Axelsson, Rickard Pettersson och Gunnar Jönsson. Vid första möte bestämdes föreningens namn till Limmareds hembygds- och fornminnesförening. För att göra detta krångliga namn lite enklare har under senare år ordet fornminne strukits.

Den 30 september 1955 hölls ett nytt möte då styrelsen fick sitt slutliga utseende. Förutom ovan nämnda tillkom Stina Johansson och Bror Larsson. Vid det konstituerande styrelsesammanträdet blev Bror Larsson vice ordförande, C-E Breidegård sekreterare och kassör samt Arvid Svensson ordförande. Arvid höll sedan i ordförandeklubban i hela 19 år. I övrigt kom denna första styrelse att arbeta för föreningens bästa i många år. När verksamheten hade kommit igång, började föreningen verka för att bevara något av de gamla bostadshusen som hörde till den gamla bruksbebyggelsen. Den så kallade Skörare-stugan som förr var bostad för den personal som eldade i ugnarna kom först ifråga, men istället för denna stuga som var ganska liten fick man

Fornåsen. Under många år var detta glasmuseet i Limmared.

möjlighet att överta två av de troligen äldsta husen vid bruksgatan. Dessa låg vid det som man förr kallade torget i Limmared, ungefär där brandstationen idag är belägen. De hade därför namnen Torget 1 och 2.

Byggnaderna hade stått så nära Storgatan att man blivit tvungna flytta dem när gatan byggdes om. Husen stod därför uppallade något bakom de ursprungliga platserna. Ett lämpligt område vid kyrkans klockstapel utsågs till den nya placeringen. Emellertid insåg man ganska snart att båda byggnaderna inte kunde flyttas. Det största problemet var pengar. Med de tillgångar man hade, bland annat gav Limmareds kommun bidrag, startades arbetet 1957 med att bevara ett av husen, nämligen Torget 2. Arbetet med själva flyttningen utfördes under åren 1957-58. Vid glasbrukets 220-års jubileum 1960 skänkte grosshandlare Erik Kistner tomtmarken på 7 000 kvadratmeter samt 10 000 kronor. Dessa pengar var mycket välkomna och tillsammans med de årliga bidrag som Limmareds kommun lämnade och med mycket frivillig arbetskraft kunde hembygdsgården invigas den 6 september 1964.

För att få ett namn på huset utlyste man en tävling bland allmänheten. Vinnare blev Valerie Eliasson, Limmared, som föreslagit namnet Fornåsen.

Ytterligare en byggnad kom vid den här tiden under hembygdsföreningens förvaltning. Det var en ryggåsstuga från 1700-talet som låg (och fortfarande ligger) söder om Limmareds gamla skola eller nuvarande Källåsens vårdhem. Stugan beboddes fram till 1950 av Johan Wilhelm Johansson, populärt kallad "Kruta-Johan". Vid hans död hade de ägodelar som fanns kvar efter honom överlåtits till dåvarande fattigvårdsstyrelsen. Limmareds socialnämnd skänkte 1965 kvarlåtenskapen till hembygdsföreningen.

Kruta-Johans stuga har på senare tid delvis restaurerats men fortfarande återstår mycket arbete med denna byggnad. Föreningen hoppas att i framtiden återställa stugan med de möbler och inventarier som nu förvaras på annan plats.

I slutet på 1960-talet hade föremålssamlingarna genom gåvor från glasbruket och framförallt från allmänheten ökat så att utrymmena på Fornåsen började bli för små. Därför uppfördes 1972 ett förrådshus på cirka 50 kvadratmeter. I detta placerades bland annat formar och verktyg för glasframställning samt snickeri- och jordbruksredskap.

I övrigt består samlingarna av det vanliga allmogematerialet som finns på de flesta hembygdsgårdar. Vad vi däremot är ganska ensamma om i trakten och givetvis stolta över är våra samlingar av glas från Limmareds glasbruk. Ett av de intressantaste föremålen är en ljuskrona i glas som enligt experter är tillverkad på 1750-talet. Denna inköptes av föreningen den 23 oktober 1965 vid en auktion i Hillared. En viss renovering har sedan utförts på Sandviks glasbruk i Hovmantorp.

Film och utställningar

Övrig verksamhet har genom åren varit ganska blanda. 1958-1959 dokumenterades Limmared på film av Ingemar Jansson från Svenljunga. Filmen som också har en speciell historisk del om Openstens fäste bär namnet "Ett brukssamhälle i Kind". Den har visats med ungefär fem års mellanrum och drar alltid fulla hus. Filmen finns numera också på en videokopia.

Föreningen har medverkat vid ett stort antal utställningar, främst då gällande glasföremål, men även fotoutställningar och annat har förekommit. Med PLM-klubben har utställningar genomförts 1972 och 1977. Glasutställningen "Alla tiders glas" 1976 var en samproduktion med Borås museum. 1979 bidrog föreningen med ett 20-tal föremål på utställningen "Skål och vägg" på Läckö slott. Edvin Ollers parfymglas har visats på flera ställen inom Tranemo kommun. 1988 anordnade Ulricehamns museum en stor utställning kallad "Limmaredsglas" som hembygdssföreningen medverkade i och denna besöktes av 2 000 personer.

Sedan invigningen 1964 har Fornåsen varit öppen varje år för visning söndagar under perioden maj - augusti. Sedan några år tillbaka har föreningen som final på visningssäsongen anordnat hembygdsgagar. Vid dessa tillfällen har bland annat olika hantverk visats.

Torpinventering

I samarbete med studieförbundet Vuxenskolan hölls under läsåret 1976-77 en studiecirkel benämnd "Torp och torparminnen" under kunnig ledning av Anneli Isaksson. Sedan låg arbetet nere några år. När torpvandringarna kom igång på allvar 1984 kompletterade och slutförde Lilian Larsson och Lennart Larsson dokumentationen. Lennart Larsson har hela tiden varit ciceron i terrängen. Han är en av de få som vet var de

gamla torpen legat och han är också bas för den utmärkning som sedan 1989 pågår.

För ett antal år sedan fick hembygdsföreningen i gåva av kapten Valter Ohlsson en droska eller landå som tillhört släkten Brusewitz. Efter att i några år varit magasinerad togs vagnen fram 1987 och en renovering startades. Detta omfattande arbete har utförts med stor noggrannhet av Karl-Johan Eriksson. Vi hoppas att vagnen kommer att användas vid speciella tillfällen, exempelvis bröllop och liknande.

Det hittills största projektet i föreningens historia startades 1988. Vid glasbrukets expansion kom den äldsta kvarvarande bostadsbyggnaden från 1800-talets bruksbebyggelse i farozonen. Den så kallade Liandersbyggnaden eller Storgatan 32, som bland annat en gång på 1800-talet inrymt glasmåleriet vid bruket, övertogs av hembygdsföreningen och flyttades till parken vid Fornåsen. PLM bekostade flyttningen av huset och övriga företag i Limmared har sedan ställt upp med pengar och material för inredningen. Den verkliga eldsjäl bakom detta arbete har varit Einar Ödman. När inredningen i Liandersbyggnaden är klar kommer förutom glasbruksmuseum även att finnas samlingslokal och arbetsrum för föreningen. Förhoppningen är att verksamheten skall kunna utvecklas och speciellt då samarbetet med Limmareds skola.

Efter att glasbruket firade 250 år 1990 har föreningens verksamhet mest kretsat kring Liandersbyggnaden. Vår speciella historia med glasbruket har gjort detta museum lite speciellt. 2002 fick vi även disponera en byggnad som tillhört Limmareds skola. Där

Einar Ödman. En eldsjäl som betytt mycket i arbetet med att rädda glasbrukets historia.

har byggts upp en samling med konstglas från andra svenska glasbruk och med kända glasdesigner som Bertil Wallien, Kjell Engman med flera. Denna samling är nu flyttad till Glasets Hus där även huvuddelen av föreningens glassamlingar finns. I skolbyggnaden har också en textil verksamhet bedrivits. Kläder från olika tidsepoker har samlats in. Modevisningar med utgångspunkt från dessa har gjorts. Kurser i olika textila tekniker genomförs fortlöpande. Det är denna textila inriktning som kommer att vara huvudinriktningen i Liandersbyggnaden(gamla glasmuseet).

*Text Thomas Johansson
Limmared*

Foto Leif Brunnegård

Ljungsarp har gamla anor

Ljungsarps Hembygdsförening bildades 1968 av personer med intresse för hembygden och dess minnen i Ljungsarp. Föreningen har under årens lopp bland annat byggt upp två kolmilor för att visa hur det gick till förr i tiden. Vid två tillfällen har det anordnats gammaldags vecka för elever i Ljungsarpsskolan. Då har det visats hur man bakade kolbullar, tvättade med vagga, separerade mjölk, kärnade smör, tillverkade vispar av björkris med mera.

År 2009 byggdes ett förråd innehållande uppvärmt utrymme för antika saker, böcker samt vattentoalett. Kallförrådsdelen är avsedd för gräsklippare, bänkar och bord. Under senare år har vi skrivit Boken om Ljungsarp. Boken innehåller i ord och bild socknens utveckling inom kyrkor, skola, industri, hantverk, företag, jordbruk, byggverksamhet, föreningsliv och un-

derhållning under nittonhundratalet fram till idag. Ett flertal hemvändardagar har anordnats under årens lopp, den senaste 2012.

När kyrkklockorna ringde in det 20:e århundradet fanns Ljungsarps kyrka på den plats, där den en gång byggdes för 800-900 år sedan. Trots förslag att flytta den till Pajet i kyrkbyn eller att bygga en kyrka gemensamt med Ölsremma församling, förslagsvis mellan Ljungsarp och Södra Björstorp eller i Jorstorp.

Vi är cirka 220 medlemmar i vår hembygdsföreningen.

Bleckslagerimuseet i Genhöve

Frans Johansson startade sitt bleckslageri 1897 i Björstorp på sin födelsegård. När Frans gifte sig med Frida från Ölsremma 1901, köpte de en liten gård i Genhöve där han också byggde en verkstad för sin bleckstillverk-

Separatorn. Gunnar Andersson och Folke Claesson visar hur man separerade mjölk förr i tiden. Simon Bertilsson, Albin Ekstener och Emma Rydin ser intresserat på.

ning. Museet är öppet för visning varje år, första lördagen i maj månad.

Från stenåldern

När den första kvarnen vid Västerån byggdes finns ingen uppgift om, men det har levt människor runt Västerån och Lagmanshagasjön sedan stenåldern. Under 1200-talet kom tekniken att utnyttja vattenhjulet som kraftkälla till Sverige. Kvarnen låg på Frälsesäte-

Kolmila 2008.

riet Lagmanshagas mark. Där bodde under långa tider högre befäl som var ute i Europa och såg nya tekniska landvinningar. Det är därför troligt att de tidigt tog med sig den nya tekniken hem. Mer information finns att hämta på denna länk. Sidan 35,36,37. Här kan du även söka agrar småindustri från vår bygd.
<http://media1.vgregion.se/vastarvet/FIM/Pdf/Rapport%20september%202006.pdf>

*Ingemar Rudholm
Ljungsarp*

Långhems Hembygdsförening

en förening i tiden som värnar om historien

Historia

Långhem är en del av Tranemo kommun efter kommunsammanslagningen i slutet av 1960-talet. Läget nära Ätran och gränsande till Åsunden inbjöd till bosättningar redan under stenåldern. Här finns hällkistor, gravhögar, domarringar och runstenar som vittnar om att här fanns en tidig kultur.

Det var inte bara fördelar att ha ett läge nära vattenleder. Under medeltiden pågick ständiga strider med danskarna och det blev viktigt att underlätta motståndet genom att bygga skansar och bröstvärn och borgar. Det var så stenshuset Torpa kom till. Fästningen Torpa byggdes på 1300-talet och var en viktig försvarsanläggning på den tiden då Sverige styrdes av Engelbrekt och Sturarna. Mest känt har Torpa ändå blivit genom att Gustav Vasa i mitten av 1500-talet tog den unga Katarina Stenbock som hustru. Huruvida Gustav Vasa besökte Torpa och Långhem är inte klarlagt men det finns naturligtvis mycket som talar för detta. Stenshuset har alltid varit välbesökt och med den senaste årens satsningar har an-

läggningen med sitt vackra läge vid Åsundens strand verkligen utvecklats till riktigt turistmål.

Inte långt från Torpa på en vacker udde ligger Hofsnäs. På 1600-talet ägdes gården av ätten Stenbock som även var ägare till Torpa. Senare ägare har varit släkten Sparre. Ägare i dag är Borås Kommun. Hofsnäs har blivit ett populärt strövområde och huvudbyggnaden används idag för restaurang- och caféverksamhet.

Det är många enskilda personer i Långhem som bidragit till att hålla historien levande. Då måste man ju i första hand nämna Evert Nyman och hans enastående arbete med att i ord och bild dokumentera Långhem från förr. Arbetet resulterade i två bokverk de så kallade Långhemsböckerna som inbjuder till läsning inte bara för folk med anknytning till Långhem.

Långhems befolkning växte kraftigt under 1970- och 1980-talet i samband med att det byggdes en mängd villor för inflyttande från bland annat Borås. Långhem har idag cirka 1 200 invånare. Genom utbyggnaden av väg 27 ligger orten på bekvämt pendlingsavstånd till

Torpa stenhus från sjösidan en vinterdag 2013.

Borås. Det finns en bra basservice i form av skola, äldreboende, livsmedelbutik, bank. Långhem har också ett väl utvecklat föreningsliv.

Långhems Hembygdsförening

Hembygdsföreningen bildades i början av 1950-talet och har idag närmare 300 medlemmar. En uppgift för föreningen är att värna och att vårda äldre ting. Genom att samla in foton, skrifter och andra äldre handlingar dokumenteras gångna tider.

Verksamheten drivs i huvudsak i föreningens lokaler vid Pettersberg. Huset som föreningen inköpt ligger centralt i samhället och har senare kompletterats med en byggnad där en mängd äldre maskiner, verktyg och andra föremål förvaras.

Grälåstugan

Föreningen äger också en ryggåstuga (den så kallade Grälåstugan). Stugan uppfördes på 1700-talet och skänktes i början av 1950-talet till Hembygdsföreningen. Stugan flyttades i samband med detta till sin nuvarande plats ett par kilometer utanför samhället. Stugan har ett stort kulturhistoriskt värde. Genom de förändringar som skett och då främst ombyggnaden av vägen förbi stugan har läget blivit avsevärt försämrat. Hembygdsföreningen har under flera år planerat en flyttning till nuvarande Pettersberg. Under 2012 har mycket arbete lagts på planering av flytten som att inhämta nödvändiga tillstånd, kontakt med lämpliga entreprenörer och inte minst att lösa finansieringsfrågan. Om den sistnämnda frågan kan lösas på ett acceptabelt sätt kommer flytten att ske under sommaren.

Pettersberg

Hembygdsföreningen ordnar årligen en mängd aktiviteter allt från bygdepromenader till ljusstöpning. Verksamheten beskrivs bäst av det program som togs fram för 2012.

Fotovisning. Söndagen den 15 april 15.00. Bengt-Olof

Pettersberg.

Nyman visar delar av sin stora fotosamling.

Valborgsmässoafton. Sång av Manskören med början 20.00.

En dag för skolan (årskurs 3). Onsdagen den 23 maj kl. 09.00.

Musik i sommarkväll. Tisdagen den 26 juni kl. 17.30. Ungdomar från Tranemo och Svenljunga musikskolor kommer och underhåller. Servering av kaffe och våfflor.

Solbackenracet. Onsdagen den 27 juni kl. 14.00. Pensionärer från Solbacken bjuds på kaffe i trädgården Pettersberg.

Kaffekalas. Söndagen den 15 juli kl. 15.00. Tid för bygdeprat. Servering av kaffe med dopp.

Grillkväll med bygdesnack. Torsdagen den 26 juli kl. 18.00. Vi tänds grillen och ordnar underhållning. Ni tar med vad som behövs i övrigt.

Hembygdsgårdens Dag. Söndagen den 5 augusti kl. 14.00 – 17.00. Gudstjänst börjar kl. 16.00. I år med utställning av broderade bonader och ”antikrunda”. Servering av kaffe med skrabbelurer.

Slätter vid stugan. Torsdagen den 9 augusti kl. 18.00. Ta med lie/räfsa (ej motordriven). Vi avslutar med en enkel matbit.

Upptäck Långhem. Söndagen den 16 september går färden till Ömmesala-Remma. För samåkning - samling vid Pettersberg kl. 13.00. Medtag kaffekorg!

Ljusstöpning - Pettersberg. Onsdagen den 24 oktober. Max 5 deltagare. Anmälan till Gunhild senast den 10 oktober, telefon 401 73.

Husförhör. Torsdagen den 8 november kl. 19.00.

Tomtepromenad. Lördagen den 8 december. Ett samarbete med övriga föreningar.

*Lars-Olof Pettersson
Långhem*

Västgötabygden 2:13

Tranemo Hembygdsförening har fått många gåvor

Tanken med en hembygdsförening i Tranemo Pastorat uppkom redan 1946. Det tog två år innan den var färdigbildad och stadgarna antagna. Den 30 nov 1948 hade föreningen sitt första sammanträde och antog namnet Tranemo pastorats hembygds- och fornminnesförening. Den skulle verka i hela pastoratet, som består av församlingarna Tranemo, Ambjörnarp, Sjötofta och Mossebo. Från början hade man ett tiotal medlemmar, men redan efter ett halvår fanns det 128 stycken.

Den första styrelsen bestod av Johannes Bexell, Harald Melander, Knut Palmqvist, Arvid Stigsen och Helge Pettersson från Tranemo, Simon Kjällerström och Ivar Petersson från Mossebo, Erik Eriksson och John Forsberg från Ambjörnarp samt Axel Löfqvist och Axel Melkersson från Sjötofta. Ordförande blev Johannes Bexell.

Efter en tid bildade Ambjörnarp och Sjötofta sina egna hembygdsföreningar och 1976 antogs namnet Tranemo Hembygdsförening som enbart skulle verka i Tranemo socken och församling.

Gåvor

I juni 1949 fick föreningen genom en donation från Södra Älvsborgs Hushållningssällskap mottaga 4000 kvm tomtmark vid Tranemosjöns östra strand till en hembygdspark samt ett magasin från Kroksjölund. Dessutom skänkte Hylte Bruks AB en ryggåsstuga – Karinabostugan – från Mossebo. Stugan flyttades och i september 1952 kunde den invigas i hembygdsparken. Den inreddes i huvudsak av möbler och gamla bruksföremål skänkta av Anna och Helge Classon, Uddebo Föreningen byggde även en dansbana i parken i början av 50-talet som flitigt användes under sommarhalvåret. År 1957 skänkte Knut Palmqvist ytterligare 12 600 kvm tomtmark i anslutning till tidigare mark. Nu kunde man flytta ytterligare två hus till parken, en ryggåsstuga – Brännaredsstugan- skänkt av Arvid Stigsen och en linbasta skänkt av Karl Karlsson, Hässelås.

Redan på 60-talet skänkte Edor Pettersson, Björnsdam en gammal nattstuga från Björnsdams kvarn. Denna kom inte på plats i parken förrän 1994. Det sista tillskottet av byggnader färdigställdes 1997. Det var ett timrat tvåvånings sädesmagasin från Uddebo Gård som skänktes av Limmareds Skogar.

Föreningen har under alla år fått mottaga en mängd gåvor i form av gamla föremål. Bland de större donatorerna av föremål kan nämnas Anna och Helge Claesson, Uddebo, David Abrahamsson, Borås och systrarna

Tranemo kyrka.

Alice och Blenda Fridström, Algutstorp med flera.

En alldeles speciell gåva fick föreningen mottaga år 2000 då Ella och Sture Andersson, Hjärpesbo skänkte hela sitt gårdsmuseum till föreningen. Museet, som finns kvar på gården, består av cirka 500 stycken bruksföremål från ett jordbrukarhem. Då lokalerna till museet var väl tilltagna kunde föreningen år 2004 ta emot ett komplett skomakeri av familjen Traneborn efter deras far, skomakaren Fredrik Karlsson som bedrev skomakeri i Tranemo under cirka 60 år.

Betydande penningmedel har vid ett antal tillfällen kommit föreningen till del från Tilanderska Stiftelsen, en stiftelse som bildats på initiativ av framlidne professor Gunnar Tilander, som var född och uppvuxen i Tranemo.

Många aktiviteter

Under åren har många tillställningar och aktiviteter förekommit i vår park och i föreningens regi. Under de senaste åren har Tranemo Konstnärsgrupp haft konstutställning i parken, som rönt ett stort intresse och upp-

Glasmålning från Tranemo gamla kyrka från 1600-talet. Målningen föreställer det Gyllenstjernaska vapnen, tidigare ägare till Limmareds säteri som har historia tillbaka till 1300-talet. Målningarna finns idag på Historiska museet i Stockholm. De såldes dit av församlingen år 1884 för 10:-.

märksamhet.

Alla gamla skänkta föremål har genom åren katalogiserats och fotograferats. Fotoinsamlingar av människor, händelser och miljöer pågår ständigt vilket resulterat i att föreningen idag har över 800 fotografier i sina samlingar. En torpsektion under ledning av Sven Slätteby bildades 1980, som märkte ut alla gamla torpställen med skyltar.

Föreningen har under många år haft torpvandringar till dessa platser som alltid rönt stor uppslutning. År 1982 började Rune Holmberg tillsammans med Östen Knutsson att inventera platser för tidig järnframställning vilket arbete har rönt uppmärksamhet såväl inom som utomlands.

Under mer än 20 år har en grupp järnentusiaster vid månadsskiftet augusti-september varje år framställt järn som på 1000-talet, vid Algutstorpssjön. Föreningen har vid två tillfällen tagit initiativet till och anordnat Hemvändardagar tillsammans med övriga föreningar i samhället under stor uppslutning.

Skrifter

Tranemo – Fortid – Nutid , är en tidskrift med tu-

ristmål och historiska notiser, började utges 1978 av föreningen och med årets utgåva är det den åttonde. Föreningen har även varit bokutgivare. Boken "Fotresor, vandringar i Kinds härad år 1882-83" gavs ut 2002 efter att Gunnel Larsson nedlagt ett ovärderligt arbete genom att renskriva bröderna Classons nedtecknade skrönor, exkursioner och iakttagelser. Föreningen fick mottaga penningmedel ur Tilanderska Stiftelsen för att göra en biografi över den tidigare kyrkoherden i Tranemo, Anders Elgqvist. Uppdraget att forska och skriva biografien överlämnade föreningen till reportern och författaren Torkel Ivarsson, Borås. Hans arbete utmynnade i en fantastisk intressant biografi över en 1800-talsperson som var oerhört framsynt i sitt handlande och tänkande. Boken har rönt en stor uppmärksamhet.

Opinionsbildare

Även som opinionsbildare har föreningen utmärkt sig. År 1992 var föreningen den drivande, till att rädda den gamla folkskolan från 1905 som kommunen hade långt framskridna planer på att riva, för att ge plats åt en ny lågstadieskola. Genom att kalla till opinionsmöte, göra skrivelser till kommunen samt namninsamlingar omprövade kommunen sitt beslut. Idag står vår gamla skola kvar.

Under åren har ett ofantligt ideellt arbete utförts i föreningen, men att nämna alla dessa personer vid namn är en omöjlighet av utrymmesskäl.

Vid två tillfällen har föreningen fått utmärkelser. Den 6 juni 1998 fick föreningen mottaga en fana ur Hans Majestät Konungens hand på Solliden, Skansen i direktsänd TV. Denna dag var alldeles extra då Konungen samtidigt firade sitt 25-årsjubileum som regent. Under årsmötet 2008 erhöll föreningen Sveriges Hembygdsförbunds diplom. Samtidigt överlämnades diplom för förtjänstfullt arbete inom hembygdsrörelsen från Västergötlands Hembygdsförbund till fem medlemmar.

65 år är en aktningsvärd ålder, men någon skröplighet märks inte. Tvärtom, föreningen är mycket livaktig och har många projekt på gång.

*Bertil Olsson
Tranemo*

Lördagen den 14 september

är det dags för årets träff för oss som skriver årskrifter, hembygdsböcker och andra dokument. Träffarna brukar vara mycket uppskattade. Lite mer information om programmet kommer i nästa nummer.

C J Lexén

folkskollärare och vaccinator

Minne till C.J. Lexén af tack-samma Lärjungar och vänner inom H:j, R:e. T:d socknar. 1877.

Så står det på den fina silverkanna, gräddsnpa och sockerskål som Herrljungas först anställde skollärare fick då han slutade sin anställning.

Lexén var född i Fägredds församling i Skaraborgs län 1816. Han avlade sin folkskollärexamen och kyrksångarexamen i Skara 1843, tjänstgjorde 1844-1847 som skollärare och klockare inom Björke pastorat, först i Grude och sedan i Hudene skoldistrikt.

År 1848 valdes han till klockare i Herrljunga pastorats fem socknar samt till skollärare vid pastoratets enda folkskola. Det var ett stort distrikt med socknarna Remmene, Tarsled, Fölene, Eggvena och Herrljunga. 376 barn var skolpliktiga, men endast 50 gick mer eller mindre regelbundet i skolan. Folket i bygden ansåg det som ett nödvändigt ont att barnen måste gå till skolan. Många barn hade lång väg att gå.

År 1872 fattades ett beslut att pastoratet skulle delas upp i tre skoldistrikt och två nya skolor skulle byggas. Förutom arbetet som lärare, organist och klockare var Lexén ordförande i sockenstämman. Han var också vaccinator (man stavade tydligen vaccinator så på den tiden) av smittkoppor.

Herrljunga Hembygdsförening har i sina samlingar ett litet läderetui med två knivar, en liten behållare för smittkoppsvaxinet och en nål, en liten handbok som talar om hur man vaxinerar. Och så en tjock pärm där alla barn och vuxna som behandlats under femtio år står antecknade. Med vacker lättläst handstil finns där antecknat när barnet är fött, dess namn, föräldrarnas namn och namnet på gården och mantal. Datum då vaccinationen utfördes och kontrollen en vecka senare då det också antecknades hur många koppor som syn-

tes. Varje år skriver Lexén en rapport där han talar om hur många pojkar och flickor som fötts och vaxinerats i de olika socknarna.

Så här såg rapporten ut 1862

Nästan samtidigt med ympningen detta år började smittkoporna att utbryta synnerligast inom Eggvena, Fölene och Tarsleds socknar av vilken smitta flera barn dog. De av smittan angripna woro barn, som vid föregående års ympning antingen woro ofödda eller så späda att man lämpligast trodde vara att uppskjuta detsamma till detta år samt yngre personer vilka woro omkring 14-16 år gamla och således öfver tio år sedan de woro ympade. Hos de senare woro smittkoporna mer eller mindre svåra, men mig weterligen dog inte någon af denne. Af barn och äldre personer, som

blivit vaxinerade och revaxinerade angreps ingen af smittkoporna ändock af smittan sjuka på flera ställen woro i samma hus. Inom Herrljunga Pastorat finnes enligt utdrag av Dop-boken icke ovaxinerat barn öfver två år gammalt.

Rapporten 1869. Inom Remmene socken Herrljunga pastorat har tvenne hustrur och ett barn fött den 9 mars 1869, haft smittkoppor samtidigt med ympningens början. Till ordföranden i kommunalstyrelsen vilka äro vaccinationsföreståndare, inom Pastoratet är från vaccinationen utfärdad en skrivelse af innehåll som följer: För ordförande i Kommunalstyrelsen får jag härigenom upplysa, att de föräldrar i Edert distrikt som finns antecknade på närlagda lista, oakttat flera i år hållna vaccinationsmöten icke inställt sina ovaxinerade barn för att få dessa vaxinerade samt tillkännagiva flera tillfälle den 8.e dennes i Håkersgården Eggvena kl.4 och i Remmene Skolhus kl.7 e.m. Som denna min anmälan till Kommunalstyrelsen kommer att inflyta i Journalen

Instrument. Två knivar en liten behållare för smittkoppsvaxinet och en nål, en liten handbok som talar om hur man vaxinerar var utrustningen som behövdes.

öfver vaccinationen för året, så hoppas jag att det författningensligt vidtager sådana åtgärder att ändamålet vinnas och att styrelsen själf undvika de obehag som kunna följa därav att ovaxinerade barn finnes i samhället på en tid då smittkoppor där yppat sig. Remmene den 3 augusti 1869.

Lexén rapporterar vidare.

Ordförande kallade föräldrarna till inställelse med sina barn dels till den av mig bestämda dagen och dels till

de följande mötesdagarna så att äldsta ovaxinerade barnet som finns i Pastoratet är fött den 7 maj detta år. Revaxinationen erbjuden men ej begagnad.

År 1887 Vaxinationsbefattningen i Herrljunga församling har jag av sagt mig.

Ett större antal barn äro i år i Herrljunga församling vaxinerade av barnmorskan Carolina Johansson och torde hon över dessa uppräta och inge Journal.

1894

Vaxinerat 3111 barn och 42 vuxna.

Antagen till vaxinator 1844. Erhållet belöning: Ett bestick, fyra gånger penningar, en medalj att förvara i fickan.

Undertecknad slutar vaxinationsbefattningen med detta år.

Hedrad

Då Lexén slutade efter 50 år som klockare fick han Patriotiska Sällskapets större silvermedalj för lång och trogen tjänst.

När han slutade som lärare donerade han 250 kronor till folkskolorna i Herrljunga Pastorat. Räntan delades årligen ut till fattiga och flitiga skolbarn.

Den 17 februari 1903 vigdes han till sista vilan och ligger begravd på Remmene kyrkogård.

Text Hans Elvingsson

Foto Hans Ivansson

Bevara sockennamnen

Folkbokföring bör allt framgent ske på socken enligt Svenska kyrkans församlingsindelning 1999-2000 och sockennamnen skyddas genom lag. Sockenindelningen och sockennamnen är en väsentlig del av vårt immateriella kulturarv. Samlingarna inom olika arkiv, bibliotek och museer är till stor del ordnade sockenvis. Ett bevarande av nuvarande folkbokföring, inklusive sockennamnen räddar kort sagt många olika typer av forskning bland annat medicinsk sådan. Den historiska statistiken och personforskning bevaras. Likaså förblir den lokala demokratin levande. Samhörighetskänslan inom en socken har genom århundradena vuxit sig mycket stark.

Urgamla sockennamn

Så bland annat skriver förra årets Tengelandstipendiat, fil dr Hugo Karlsson, Sätilla, med stöd av Marks hembygdsrets och Västergötlands Hembygdsförbunds styrelse instämmer och har sänt skrivelsen vidare till Sveriges Hembygdsförbund.

Trots protester och tidigare bakslag föreslår Finansdepartementet en folkbokföring som skulle vara döds-

stöt åt de gamla sockennamnen från cirka 1000 e Kr. Kommunindelningarna däremot ändras ofta.

Hugo Karlsson hänvisar bland annat till en rad artiklar i olika tidningar där hembygdsrepresentanter uttryckt oro över sockennamnens framtid. Man kan fråga sig om inte begreppet socken och de hävdvunna sockennamnen omfattas eller borde omfattas av skyddet i Unescos av Sverige 2011 ratificerade konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet, konstateras det bland annat.

Avslå!

Nu hoppas han med stöd av Marks Hembygdsrets och Västergötlands Hembygdsförbunds styrelse att Sveriges Hembygdsförbund utnyttjar sina kontakter, med olika ledamöter i Sveriges riksdag att kraftfullt verka för att Finansdepartementets förslag till folkbokföring enbart på kommun och fastighet återkallas eller, om sagda departement vidhåller det, avslås av Sveriges riksdag.

Hans Menzung

Agneta Tjäder

journalist som skapar intresse

I årsboken för De Sju Häradernas Kulturhistoriska förening berättar journalisten och författarinnan Agneta Tjäder, styrelseledamot i föreningen, om kyrkorna i Kinnarumma, fyra stycken efter varandra i tid. En av dem står nu i Ramnaparken vid Borås museum. Agneta Tjäder har minnen från kyrkplatsen, då familjen ofta hade picknick vid grunden till den kyrka som revs på 1940-talet. Hennes pappa var textilarbetare i Viskafors, och av honom fick hon det brinnande historieintresse, som följt henne genom livet. Det ligger bakom utgivandet av alla hennes böcker, de flesta med teman från Västergötland.

Barndom och ungdom

Pappa Henry var en flitig amatörfotograf. Han hade med sig kameran överallt och fotograferade gärna vardags- och arbetsmiljöer. Dessutom var han noga med att namnge personerna på fotografierna. En utställning med Henry Isakssons bilder, cirka 200 stycken, i Viskafors för sju år sedan lockade mycket folk. Många hörde av sig, och förhoppningsvis kommer det så småningom en bok om livet i Viskafors på 1950-talet.

Agneta Tjäder berättar om barndomen i Viskafors med stor glädje och värme.

”De som växte upp på 50-talet i Viskafors blev duktiga människor allihop”, säger hon. Nykterhetslogen med ungdomslogen och arbetar-

rörelsen betydde mycket för att fostra ungdomen in i föreningslivet. Agneta var engagerad i scouterna även sedan hon flyttat till Stockholm, och hon berättar om scoutledarna i ungdomslogen med stor värme. ”De var mina idoler, och jag ville bli som Reidar Eklund, min scoutledare”, säger hon. Hon betonar, hur viktigt det är med bra förebilder.

Första anställningen på Västgöta-Demokraten

Agneta gick i flickskola i Borås och flyttade dit från Viskafors vid 16 års ålder. Hon tyckte det var roligt att skriva och ville bli journalist. Första jobbet i maj 1962 var som korrekturläsare på tidningen Västgöta-Demokraten i Borås, och hon hamnade snart på redaktionen på samma tidning. I år kan hon alltså fira 50-årsjubileum i arbetslivet.

Efter fem år sökte hon till Journalistinstitutet i Göteborg. Då var utbildningen till journalist ettårig och byggde på tidigare erfarenhet.

Agneta Tjäder.

På Västgöta-Demokraten trivdes Agneta Tjäder mycket bra. Hon fick göra jordnära och spännande reportage, ofta om äldre människor, som hon blev mycket god vän med. Särskilt minns hon hur hon tillsammans med fotografen Bernt Ragnarsson gjorde ett reportage om två äldre män i en omodern men trivsamt ryggåsstuga

i trakten av Gällstad. Det var så idylliskt med trasmattor på golvet och kaffe med hembakade bullar. De berättelser som hon fick höra gav en annan dimension åt livet.

På Västgöta-Demokraten hade Agneta som kollega Mats Segerblom. Han skrev om bygdens textilhistoria, och Agneta har många minnen från den tiden. Hon minns visslan från fabriken, dunket från vävarna och lukten av bomullsbalarna i ett stort magasin, som var en populär men förbjuden lekplats.

I Stockholm

År 1972 flyttade Agneta Tjäder till Stockholm och gifte sig. Hon arbetade på ett serietidningsförlag och sedan på Åhlén & Åkerlunds förlag och deras tidningar, främst Vecko-Revyn. Det blev långa arbetsdagar, och hon hade också ansvar för barn och familj. År 1978 började hon därför som frilansare. Hon fortsatte med det även när hon efter 25 år i Stockholm gifte om sig och flyttade till Ulricehamn. Nu skriver hon mest reportage för tidningen Året Runt, Mimers Brunn och olika facktidningar.

Hon bor fortfarande kvar i Ulricehamn med utsikt

Profilen

över sjön men också det ärevördiga Folkets Hus. Cirkeln sluter sig.

Boken om Drottningholm

I början av 1980-talet fick Agneta Tjäder en förfrågan från Bonnier fakta, om hon kunde skriva en bok om Drottningholm. Den kom ut år 1984 och fick titeln "Drottningholm – ett kungligt hem". Boken är illustrerad med bilder av Håkan Lind, den kände kungafotografen Charles Hammarsten och av kungen själv. Hon hade ett bra samarbete med intendenten Göran Alm och fick tillgång till Drottningholms slott vid olika tider. På kvällarna kunde hon gå omkring där och insupa hela atmosfären.

Kung Carl XVI Gustaf var intresserad och ställde bland annat upp på bild med drottning Silvia i Gröna Salongen på samma plats, som drottning Lovisa Ulrika avporträtterades på under 1700-talet. Då framställde man silke i Sverige, och i salongen finns ett skåp med silkesprover. Kungen visste inte hur man skulle öppna skåpet, men Agneta visade honom.

Flera böcker

År 1990 var Agneta Tjäder i Ulricehamn och gjorde ett reportage om Gårdarna runt sjön och om Birgit Sparre. På Torpa träffade hon Birgit Sparres dotter Kristina Rehnström, som på sin vind hade böcker, dagböcker och fotografier från sin mor. När Agneta fick ögonen på dessa, såg hon möjligheterna till en bok om Birgit Sparre och inledde ett samarbete med Borås Tidning. Boken "Flickan från Ingenstans" kom ut år 1998. Utgångspunkten är modern Signe Sparres dagbok

År 1996 flyttade Agneta till Ulricehamn och fortsatte att skriva om bygden. Hon gjorde ett reportage till Gods & Gårdar på Kinnekulle, vilket så småningom resulterade i "Bygden kring berget". Den kom ut år 2001 med bilder av fotografen Christer Hallgren från Tjörn och såldes i 5.000 exemplar.

Agneta Tjäder fick då tanken att skriva en liknande bok om trakten kring Ulricehamn. Hon fick kontakt med fotografen Jan Töve Johansson, som hade liknande funderingar fast i bildform, och de beslöt att samarbeta. År 2005 gav de ut "Bygden runt sjön" på eget förlag, och även den har sålts i 5.000 exemplar. Mellan de två böckerna skrev också Agneta Tjäder år 2002 en bok om Ulricehamns Tidning med titeln "Vågskvalp" tillsammans med journalisten Jörgen Wester, som skrev om nutiden, medan Agneta höll sig till det historiska skeendet.

År 2007 kom boken "Mölnaldsån – från källan till drömmarnas kaj". Den handlar om åns hela lopp och om Mölnald, inte minst om den intressanta industrihistorien utmed ån.

Agneta Tjäder har producerat många böcker.

År 2011 återvände Agneta Tjäder till sin hembygd med boken "Änglagårdsbygd", som handlar om bygden från Colin Nutleys kända Änglagårdsfilmer. Den gav hon ut på eget förlag tillsammans med Jan Töve Johansson i 5 000 exemplar.

Nästa projekt

Nästa bokprojekt har arbetsnamnet "Herrgårdsliv på Torpa" och handlar om livet i trähuset 1810 – 1963 under sju generationer. Agneta Tjäder arbetade med en utställning på Torpa, som byggdes upp på bilder, intervjuer, möbler och inventarier från trähuset. Hon reste också runt i bygden och fick berättelser och bilder från människor, som arbetat på Torpa eller haft kontakter där. "Det kändes som om jag var skyldig att föra materialet vidare", säger hon. Det finns också bandupptagningar från 1970-talet med Ebba Zethelius, farmor till nuvarande ägare. Mycket av materialet handlar om det praktiska arbetet, byk och bak och dagligt liv. Boken trycks i samarbete med Borås Tidning.

En annan bok som Agneta Tjäder just färdigställt belyser Hushållningssällskapet Sjuhärads 200-åriga historia.

Andra intressen och engagemang

Agneta Tjäder är också medlem i Ulricehamns guiförening och guidar bussturister på rutten Gårdarna runt sjön och Änglagårdsbygd. Föreningen framför också olika typer av dramatiserade vandringar och berättelser och har under året gett fem bejublade krogshower med fokus på Ulricehamns kurhotell och kända personer som vistats där.

Agneta är också med i Ulricehamns Hembygdsförening, i De sju Häradernas Kulturhistoriska förening och Västergötlands fornminnesförening.

Ett annat intresse är pilgrimsvandringar till Santiago di

Compostela i Spanien, dit hon vandrat många gånger. Kanske kan det bli en bok om hennes erfarenheter och om historien längs pilgrimsleden. Om hon får tid... Tiden går fort, när man talar med Agneta Tjäder, för hon berättar med inlevelse och konkreta detaljer. Det märks också när hon skriver, att hon har den journalis-

tiska ådran. Dessutom är hon en intresserad och nyfiken forskare, som gör omsorgsfull research inför sina projekt. Hon har förmågan att förmedla fakta på ett lättfattligt och roande sätt, en gåva som är få förunnade.

Ann-Britt Boman

Stenar är spännande

För ett tag sedan ville jag få bort den gamla foder-rännan i min ladugård. Några kor skulle det ändå inte komma in där mer och jag behövde utrymmet till annat. Sagt och gjort. Jag hyrde en slagborr och arbetet med att bila bort rännan startade. Jag tror den göts någon gång på 1920-talet. Rännan var välgjord, armerad med stenar i blandade storlekar. En sinnrik konstruktion för vattenförsörjningen fanns också. Man kunde se att det var ett genomtänkt och väl utfört arbete. En av stenarna såg lite annorlunda ut! Den hade en rundad form och förde mina tankar till en väl jäst limpdeg. Stenar är spännande. Funderade på om jag skulle ta den till trädgården. Men nej, jag har redan många spännande stenar. Det fick vara. Den fick följa med de övriga resterna av foderbordet ner i diket som skulle fyllas upp.

Några dagar och regnskurar senare gick jag förbi diket. Mina ögon fastnade på något som bröt mot omgivningen. En sten med färger! Den måste jag titta närmare på. Stenar är ju spännande. Till min häpnad fick jag se en inhuggen figur omsluten av en sexhörning. Allt målat i röda och svarta färger. Hur hade jag kunnat missa den? Det var ju "min" runda sten som jag höll i mina händer i förrgår. Men bilden var på den andra sidan, den flata undersidan. Tankarna snurrade. Den tycktes vara medvetet placerad i foderbordet med figuren neråt. Varför fanns den där? Vem har låtit gjuta in den i ett foderbord och varför? Vad är det för figur? Har den en symbolisk betydelse? Hur gammal är den? Har den hämtats från en äldre byggnad och placerats i det nya foderbordet för att föra med sig någon särskild önskan? Eller är det ett barn som roat sig? Men ett barn mejslar väl inte ut en sådan figur med den precisionen. Frågorna blev bara fler och fler.

Jag tog kontakt med museifolk. Kanske de vet. Men, nej, de hade inte heller sett en sådan figur tidigare. Något liknande kanske, men inte just något sådant. Och åldern var lika svår att säga något om. Så jag fick bara ännu mer att fundera över.

Jag hoppas att det ska finnas någon som kan ge mig

Vad berättar stenen?

ett svar, eller en ledtråd. Har Du sett något liknande någon annanstans i något annat sammanhang? Kan Du berätta något om min sten och den märkliga figuren? Varför var den inmurad i foderbordet i den nybyggda ladugården på Björnebro, Asklanda församling i Västergötland så sent som på 1900-talet? Hör gärna av dig och berätta.

Jag behöver väl inte säga att stenen ska få bo kvar på Björnebro.

Stenar är spännande!

Hälsar Marianne Lindh

Asklanda

E-post: bjornebro@gmail.com

Hallå där ... Eva Vikingsson

När vi sitter på årsmöte hemma i vår förening eller när vi är på förbundets årsstämma finns det en punkt i föredragningslistans avdelning val som för det mesta inte är lika väl förberedd som övriga punkter. Det gäller ledamöterna i valberedningen. Ändå kan man påstå att det är ett av de viktigaste valen. Det är ju valberedningen som ger förslag på vem som skall bli ordförande det kommande året och vilka som skall ingå i styrelsen. Att det väljs kunniga revisorer som skall ha koll på att styrelsen skött ekonomin och följt upp de beslut som årsmötet fattat är också viktigt. En rad andra val förbereds också av valberedningen. Styrelsen får inte lägga sig i valberedningars arbete och den sittande valberedningen bör också vara neutral. Hur väljer vi då valberedningen. Vi tittar oss omkring ger ett förslag. Egentligen borde vi medlemmar tänka igenom vilka vi tror har förmågan att föreslå rätt person på rätt plats.

En av de första dagarna i mars ringde jag Ewa Vikingsson som är ordförande i förbundets valberedning och ställde några frågor.

1. Du är ju ordförande i valberedningen inför årsstämman om några veckor. Vilka är övriga medlemmar i årets valberedning?

Britt Larsson Skövde, Göran Efraimsson Knätte, Gerd Nilsson Kinna, Arne Karlsson Gällstad och Magnus Ronge Vinninga

2. När börjar valberedningen sitt arbete inför en årsstämma i maj?

Vi träffades första gången i mitten av oktober.

3. Tycker Ni att Ni får reda på avsägelser i tid?

Redan i slutet av november fick vi besked från de flesta ledamöterna hur de tänkte inför ytterligare en ny mandatperiod så det är ju absolut i god tid

4. Hör vi medlemmar av oss och har synpunkter och förslag?

Nää, vi har inte blivit nerringda precis....

5. Är det lätt att få kandidater till de olika uppdragen?

Ibland går det jättebra, men oftast krävs både långa och många samtal med flera dagars betänketid emellan.

6. När Ni plockar fram kandidaterna till styrelsen, är det viktigt att de är jämt fördelade över landskapet eller är det rätt person på rätt plats som gäller?

Att få rätt person på rätt plats är absolut viktigast. Öns-

keläget är när **allt** stämmer både vad gäller geografi, jämställdhet och kompetens.

7. Är Ni nöjda med förslagen till årets förbundsstämma?

Ja, vi känner oss nöjda och hoppas att årsstämman ska tycka som vi och att nya och erfarna ledamöter ska förenas i en god arbetsgemenskap.

8. Är det något mer Du skulle vilja berätta om från valberedningen?

Västergötland är stort och vi i valberedningen känner bäst till våra egna områden, sen måste vi lita på referenser och andras omdömen i jakten på lämpliga kandidater.

Tack för Dina svar. Nu ser vi fram mot stämman i Tranemo och förhoppningsvis kommer det några medlemmar och dunkar Er i ryggen och tackar för ett fint år.

Leif Brunnegård

Har Du kollat

att Din förenings hemsida är uppdaterad? Det finns föreningar som har missat det. Att läsa förra årets aktiviteter på hemsidan är ingen bra reklam för en aktiv hembygdsförening.

Klipp ur Alingsås Tidning

Av en del intellektuella resonemang framgår tydligt att även tankearbete ger förslitnings-skador.

Hosthävan hävdar sig

Redan för 2000 år sedan försäkrade den tidens medicinska orakel, Plinius, att om man andades in rök från torkade tussilagoblåd så hjälper det mot hosta. Fast helst skulle bladen läggas på kol av cederträ och sedan skulle röken inandas via en tratt. Det receptet har varierats och längre fram i tiden handlade det om läkande teer som dracks för att lena halsen.

Tussilago kallas den lilla oansenliga blomman oftast, och det latinska namnet påstås betyda just hosthäva. På svenska hette den i alla fall förr hästhov, och det namnet skall komma av de stora bladen som kommer långt efter blomningen, och som de flesta av oss aldrig noterar. De bladen skall likna hästhovar, och i Valle, Gudhem och Vilske blev det till fålafötter, när blomman inte hette hästebla. Fast i mina barndomstrakter, Laske härad, hade blomman det föga smickrande namnet marapessero (fortsätt tänk på hästar så inser ni vad det betyder). Fast jag får erkänna att jag aldrig hörde det namnet i min barndom.

Vårtecken

Hästhovens små oansenliga gula solar lyser tidigt i diketkanter och annan lite udda mark. Det är nog tur att den kommer så tidigt, nu är den en av vårens viktigaste signaler. Hade den kommit senare hade den knappast märks i konkurrensen från andra mycket mer dekorativa blommor.

De västgötska namnen på tussilagon har jag hämtat ur Gunnar Arnborgs härliga bok Blommor i bondebygd. Där finns också en mycket viktig varning. Gunnar Arnborg påpekar att det avslöjats att hästhoven ger leverbesvär och fosterskador, den bör alltså inte användas som medicin även om den har gamla anor i branschen. Över huvud taget skall man vara försiktig med alla lockande recept i gamla böcker, då hade man ingen aning om vilka bieffekter blommorna kunde ha.

Hosthäva kallades den förr, men blomman har farliga biverkningar så nöj er med att njuta med ögat.

Överlevare

Men som ett lysande vårtecken är den ovärderlig. Hästhoven kommer just som allt känns som tristast

med smutsig snö i drivor och markerna står sura och gyttjiga. Och hästhoven verkar trivas i den mest ogästvänliga miljö, ibland anses den nog i alltför hög grad en överlevare. De som inte bara njuter av naturen under vårliga promenader ser den som ett mycket besvärligt ogräs, där inte minst de stora bladen skuggar och förstör för annan växtlighet.

Och blommans roll som hosthäva skall ni också glömma. Men å andra sidan brukar inte de hostmediciner man köper på apoteket hjälpa särskilt mycket de heller.

Hans Menzing

Helt naturligt

Hur Redvägsdräkten kom till

Idén om en bygdedräkt

Varje härad har i regel en härads- eller sockendräkt, men i Redväg har aldrig någon sådan dräkt funnits. På ett årsmöte i början av 1950-talet med Redvägs krets av Svenska landsbygdens kvinnoförbund (SLKF), väckte

Karin Johansson i Annestorp, Timmele ett förslag om att man skulle försöka åstadkomma en bygdedräkt. En kommitté, som bestod av Karin Johansson, Timmele, Anna-Lisa Samuelsson, Knätte och Karin Larsson, Böne valdes. Som sakkunniga rådgivare kontaktades

Redvägsdräkten. Margreta Brostorp-Klippare i Redvägsdräkten.

hemslöjkdkonsulent Svea Landén och landsantikvarie Ingegerd Wallin i Borås.

Redvägsdräkten är en rekonstruerad bygdedräkt. De olika delarna är framtagna och sammanställda med utgångspunkt från äldre dräktplagg från bygden och med uppgifter om gammalt dräktskick.

Klänningen hittas

Hos Alma Davidsson i Nilsagården, Timmele fann man en brudklänning som burits av Rebecka Andersdotter då hon år 1846 gifte sig med Lars Andersson i Alarp Knapagården, Timmele. Klänningen hade sparats och hamnade så småningom hos Alma Davidsson, som hade för avsikt att klippa mattor av den. Nu blev den istället bevarad för eftervärlden.

Klänningen är av ylle i mossgrön färg med smala ränder i rött och vitt och bäres med en stor vit krage av spets. Den ursprungliga mössan kommer från Guldsmeshemmet i Knätte och är från 1850-talet. Den är grön och broderad med silkegarn i samma färg. I nacken sitter en rosett och i framkanten en broderad fyllbård. Förklädet fanns på Borås museum och är även det från 1850-talet. Det är grönt med silverfärgat mönster och materialet är bomull och silke. Tyget till de första tio klänningarna vävdes av Karin Johansson. Det gick åt 60 meter tyg.

Den 16 juni 1955 kunde Redvägsdräkten bäras offentligt för första gången och idag kan åtskilliga kvinnor i bygden skruda sig i denna stilfulla klenod från gången tid.

Margareta Brostorp-Klippare har ärvt sin mor Inga-Lisa Anderssons dräkt, som var en av de första som syddes. Margareta använder sin dräkt vid högtidliga tillfällen. "När jag inte vet vad jag skall ha för klänning, tar jag dräkten. Den passar alltid." Hon tycker att det är roligt att kunna använda sin mors klänning. Margareta är född i Timmele och känner starkt för sin hembygd. Att bära Redvägsdräkten är för henne ett sätt att föra bygdens historia och tradition vidare.

*Text Margareta Engqvist
Foto Ann-Britt Gard-Börjeson
Timmele*

Ordförandeträff i Örebro

Den 12 februari hölls en ordförandekonferens i Örebro dit de olika regionala förbundsordförandena var inbjudna. Vårt förbund representerades av vår vice ordförande Lars-Erik Kullenwall. På sidan tre berättar Lars-Erik om att man diskuterat sockennamnens vara eller icke vara. Jag ställde ett par följdfrågor.

Vad pratar Ni om när förbundsordförandena träffar kansliefolket på Sveriges Hembygdsförbund?

Vi får en lägesrapport om vad som är på gång, dels på kansliet men också en del hos de olika förbunden.

Kan Du ge några exempel på vad Ni pratade om

Medlemsrekrytering är en aktuell fråga både lokalt och centralt. Det är viktigt att man försöker nå alla åldrar.

Samarbetet med skolan är en annan viktig del inom hembygdsrörelsens arbete.

Skogen är årets tema för hembygdsrörelsen och vi fick information om riksförbundets arbete om bland annat kulturmiljön. Riksförbundet har gått ut med en enkät om det ideella arbetet, både i föreningarna och regionalt. Det är viktigt att vi kan visa upp vilket jobb hembygdsrörelsen utför.

Medlemsavgiften till förbundet är alltid en het fråga när den kommer upp.

Så blev det förståss en del praktiskt prat inför årsstämman som i år hålls i Sundsvall.

Leif Brunnegård

Nobelpristagaren Gustaf Dalén en uppfinnare att minnas

För ganska precis 100 år sedan fick uppfinnaren Gustaf Dalén Nobels pris i fysik. Han kunde inte själv ta emot priset eftersom han var sängbunden och svårt skadad efter en explosionsolycka som gjorde honom blind.

År 1912 blev ett händelserikt år för den då 43-åriga Gustaf Dalén. Han var uppfinnare och vd för Svenska Aktiebolaget Gasaccumulator (AGA) i Stockholm. AGA hade just fått en stororder rörande fyrbelysning längs den långa Panamakanalen som höll på att grävas, vilket innebar ett genombrott på den internationella marknaden. Det var välkommet efter några svåra år med lågkonjunktur. Företaget höll som bäst på att bygga nya moderna fabrikslokaler på Lidingö. Gustaf Dalén själv hade också påbörjat bygget av sin och familjens nya bostad strax bredvid fabriksområdet.

Olyckan

Den 27 september samma år satt Gustaf vid frukostbordet och berättade för sin hustru Elma att han skulle ge sig ut till sin vän Lars Magnus Ericsson vid Alby Gård där han fått löfte om att göra experiment i ett gammalt stenbrott. Dalén ville testa säkerheten på acetyléngastuberna som användes i deras fyrar och lysbojar. Han ville se hur högt tryck en gastub kunde tåla vid eldsvåda. Explosionsrisken var ett välkänt faktum och Gustaf Dalén hade länge arbetat med förbättringar i användningen av denna gas. Elma kommenterade oroligt att ”Det är väl ganska riskabelt?”

Trots försiktighetsåtgärder gick något snett när Gustaf Dalén, efter en timplång väntan, gick fram för att undersöka felet och gasflaskan exploderade. Som den problemlösare han var låg han i ambulansen och funderade på ett matematiskt problem. Han hade hört att om mer än 1/3 av kroppen är brännskadad överlever man inte och han upplevde sina skador större. Han funderade över hur mycket man måste amputera för att ha en

Gustaf Dalén i Dalénmuseet i Stenstorp

chans att överleva? Han överlevde men blev blind.

Vägen till Nobelpriset

Gustaf Dalén växte upp på Skräddaregården i Stenstorp, en liten ort mellan Skövde och Falköping. Medan föräldrarna satsade på utbildning för hans syskon var det Gustaf som ansågs mest praktiskt och därför skulle ta över gården. Hans uppfinningsriktighet visade sig tidigt och en ofta berättad historia är om hans fiffiga väckarklocka. Som 13-åring var han morgontrött men gillade kaffe. Han tog ett väggur, satte fast en plåtbit och ett slagverk liksom en rulle klädd med sandpapper. En kvart innan klockan började slå startade rullen att snurra och tände en tändsticka som var monterad över en gasolinlampa. Över

lampan stod en kaffepanna. När klockan slog vaknade han i ett ljusst rum med kaffepannan på uppkokning.

Gustaf jobbade på gården som mejerist och trädgårdsmästare, men blev mer och mer intresserad av teknikutveckling. Han funderade över hur bönderna skulle få rätt pris för sina produkter och uppfann till exempel en apparat som kunde bestämma fetthalten på mjölk. Med den begav han sig till Stockholm för att söka upp den berömda uppfinnaren Gustaf de Laval. Det mötet blev avgörande för Gustaf Daléns framtid. De Laval såg Daléns medfödda begåvning och uppmanade honom att utbilda sig. Det blev Chalmers i Göteborg och Polyteknikum i Schweiz och en civilingenjörsexamen.

När Dalén anställdes vid AGA hade lotsverket börjat använda acetyléngas vid fyrar och bojar. De brann med fast sken och drog mycket gas. Dalén tog itu med problemet vilket resulterade i klippapparaten som sparade 90% av gasen och dessutom fick fyrarna att blinka vilket syntes bättre. Nästa stora förbättring var solventilen som gjorde att fyrarna blev i princip underhållsfria och bara lyste på natten. På så sätt kunde fyrarna lämnas obemannade upp till ett år vilket förenklade livet för

fyrvaktarna. Dalén uppfann också Dalénblandaren, ett system för blandning av rätt proportioner mellan gas och syre som gav ett mycket starkt reflekterande ljus kallat Dalénljuset. Agamassan var det han experimenterade fram för att minska riskerna med explosionfaran.

Dessa fyra uppfinningar la grunden för AGAs framgångar och ledde fram till Nobelpriset som Gustaf Dalén fick kort efter att han blivit blind.

Att komma tillbaka

Att ha förlorat synen var svårt att acceptera och han undrade om han kunde fortsätta på AGA? Medarbetare gav honom starkt stöd och han var själv, enligt familjen, en stor optimist. Det berättas att när han drabbades av stora förluster vid Kreugerkraschen lät han tillverka nålar med texten "Var optimist". Han hade ett lager på insidan av rockuppslaget och när han mötte någon som klagade fäste han en nål på dennes rock. Familjen har berättat att han hade också en favorithistoria om två grodor som ramlade ner i en bytta med grädde, där pessimisten sjönk till botten medan optimisten fortsatte att sprattla runt i byttan hela natten och när morgonen grydde satt han på en smörklump. Denna grundinställning till livet var kanske orsaken till att han klarade av att fortsätta leda företaget fram till sin död 1937. Hans uppfinnarglöd var oförändrad och han fortsatte att konstruera med hjälp av duktiga ritare som kunde följa hans anvisningar. Han utvecklade radio- och tvapparater, gassvets, strålkastare till motorcyklar, filmprojektor, optiska hjälpmedel, bil, mätutrustning, AGA-spisen med mera.

Socialt engagemang

Men han var en praktiker i själ och hjärta och tyckte om att prata med arbetarna på verkstadsgolvet och lär ha varit mycket omtyckt bland de anställda. När han som blind gick runt i fabriken och småpratade kunde han till exempel stanna upp och säga "Är inte Pettersson här idag?" Man frågade hur han kunde veta det? "Ja men jag hör ju att svarven inte låter likadant som den brukar". De flesta bodde på Södermalm och hade långa resvägar. Därför byggde han arbetarbostäder på Lidingö med en för tiden hög standard. Ville man bygga själv fick man fördelaktiga lån. Han skaffade en egen ångbåt som förkortade restiden för dem som bodde

AGA-spisen.

kvar i stan. Ordnade pensionsfonder och kooperativa matlag, anla kolonilotter och potatisland. Köpte in spädgrisar och öppnade biograf. Han införde företagshälsovård och betalad semester och var troligen först i Sverige med att införa vinstdelning för arbetarna. Men han engagerade sig inte nämnvärt i De Blindas Förening, utom vid ett tillfälle. Det var när radion kom.

Radion

Redan sex år innan Sveriges Rundradion började sända var han igång med tillverkning av kristallmottagare och radioutsändningar. 1927 blev han först i Europa med nätansluten radio. Själv blind förstod han tillfullo radions enorma betydelse för att bryta synskadades isolering.

De Blindas Förening och De Blindas Riksförbund insåg också omedelbart radions betydelse och ansökte redan 1925 om licensbefrielse för synskadade. Men det var först sedan "De tre" gått samman 1927 som det började hända något på radiofronten, (De tre = De Blindas Förening, Kronprinsessan Margaretas Arbetsnämnd och Direktionen vid Tomtebodan). En Radiokommitté upprättades och pengar samlades in. Det var då Gustaf Dalén ställde upp och talade i radio om radions betydelse för blinda i samband med De Blindas Dag 1927. Det fick starkt genomslag och pengar strömmade in till Radiokommittén dit synskadade kunde vända sig för att få en radio och pengar till licens. Några år senare skänkte han också personligen en stor summa pengar till De Blindas Förening för radioändamål.

Nog måste man säga att Gustaf Daléns livsverk är ett fint exempel på att en funktionsnedsättning under gynnsamma förutsättningar till stora delar kan övervinnas. Numera har han sitt eget museum i Stenstorp där han föddes 1869.

*Text Gilda Stiby Pelkonen
Synskadades Museum & SRF Arkiv
Foto Dalénmuseet i Stenstorp*

Fotnot

Dalénmuseet i Stenstorp togs i bruk 1996 och passerade för några år sedan 100 000-strecket för antal besökare. Gustaf var hela sitt liv hembygden trogen på flera sätt. Välkomna att besöka Dalénmuseet i Stenstorp. Mer finns att läsa på hemsidan www.dalenmuseet.se

Hänt på bögda...

Uppåt väggarna under 70 år

Festplatsen, heter denna relativt stora tavla. Enar Johansson har målat den. Detta är min favorit bland de visade tavlorna

Den 3 februari invigde vi, hade vernissage för, en utställning med samma namn som i överskriften här. Detta är ett samarrangemang med Marks Konstgrafiska Verkstad, Kinna Hembygdsförening och Rönnängs servicehus i vars matsal utställningen visas och pågår till och med maj månad.

Det är en utställning som visar hembygdsföreningens tavlor vilka kommit i föreningens ägo, huvudsakligen genom gåvor sedan Kinna Hembygdsförening bildades för snart 70 (68) år sedan. Härav utställningens namn. I hembygdsföreningens föremålsregister finns cirka 200 föremål registrerade som tavlor. Det kan då röra sig om fotografiska förstoringar, minnestavlor och bildtavlor i olika tekniker. Av dessa visas nu 54.

Arrangörerna väntar sig att utställningen möts av många betraktare, då många av motiven och upphovsmännens namn är bekanta för Markborna. Rönnängs matsal, även under namnet Club Senior, är också dagligen öppen för lunchgäster utanför servicehuset.

Vad som visas uppåt väggarna här är några fotografier, men det är bilder utförda i skilda tekniker som oljemålningar, teckningar och grafik i skilda metoder.

Bland upphovsmännen ses både sådana som finns bland oss i dag och andra som lagt ifrån sig pensel el-

Ett välkänt motiv från Kinna centrum. ESSO-macken är borta och muren med villan bakom är ersatt med ett varuhus. Hela planen är för övrigt omdanad och "stensatt", viket ha varit ämnet för många inlägg i lokaltidningarna.

ler ritstift för sista gången. Bland de förstnämnda kan nämnas Evert Farsnäs (Svensson) och Ingegerd Strömme, Kinna. Evert Farsnäs representerad med ett par oljemålningar. Förutom som målare är han välkänd som keramiker. Han var också med i hembygdsföreningens första styrelse 1944. Ingegerd Strömme har tecknat omslagsbilden till hembygdsföreningens årsskrift varje år sedan 1982. Sven-Erik Johansson, välkänd etablerad konstnär från Örby är representerad. Bland de bortgångna målarna har Johan Kvist med flera verk, både som stilleben och med natur- och bebyggelseskildringar. Enar Johansson var frisör i Kinna och var på fritiden mycket aktiv med pensel och ritstift. Flera av hembygdsföreningens medlemmar ägnade sig på hobbynivå åt "tavelmåleri".

*Karl-Erik Lerbro
Kinna*

Tre fick diplom i Gudhemsbygden

Vid förra årsmötet kunde Gudhemsbygdens Hembygdsförening hälsa sin 500:e medlem välkommen, och i år kunde man notera att medlemsantalet ökat till 578. Därmed är föreningen störst i Falköpings kommun och en av de största i Västergötlands hembygdsförbund.

Verksamheten är också mycket omfattande och liv-

Diplomater. Lennart Melin och Kjell Bertilsson visar upp sina och bortreste Bengt Lennartssons diplom.

lig, det framgick vid det välbesökta årsmötet i Gudhems församlingshem under ledning av Ingegerd Melin. Transäsongen sysselsatte 66 medlemmar med kaffeservering och annat i gamla skolan, föreningens hembygdsgård, för tranturisterna. Vårsalongen i Östra Tunhem samlade 14 utställare och så hade man som vanligt påskeld i Gudhem, Valborg på Stora Bjurum, byavandring i Torbjörntorp, Jettene-Tunhemsdag, midssommarfirande i Forentorp och traktorrace i Östra Tunhem. Gammalt och nytt skildras i tidningen Axet som kommer fyra gånger om året.

Under de många valen var det nästan bara omval med ordföranden Kjell Bertilsson i spetsen. Efter förhandlingarna hyllade Hans Menzing från Västergötlands Hembygdsförbund tre förtjänta medlemmar med förbundets diplom.

Det var Lennart Melin som är den verkliga fixaren, vilken under många år hållit serveringen i gång under tranperioden. Han ger dessutom en hjälpsam hand i de flesta andra aktiviteter och bidrar till att föreningen får en god ekonomi.

Bengt Lennartsson (som var bortrest) har under mer än 20 år ansvarat för Vårsalongen i Östra Tunhem, hållit kontakt med konstnärerna och tagit emot konstverken. Under 25 år drog han ett tungt lass med att arrangera Rosendagen, och under 2012 höll han i det nya evenemanget, traktorracet, som också samlade stor publik. Han håller på sitt lugna sätt många bollar i luften på ett bra sätt.

Kjell Bertilsson tar ett mycket stort ansvar för att föreningen skall utvecklas. Han ställer alltid upp på aktiviteterna och drar ett mycket stort lass för att föreningens julkonsert skall ge handikappade ungdomar i Falköping ett bidrag till att göra livet lite drägligare. Han är medlem i styrelsen sedan drygt 20 år och nu även föreningens ordförande.

Kvällen fortsatte med gröt och smörgås, underhållning av Staffan Östäng, Skövde, kaffe och annat trevligt.

Hans Menzing

Tore i Hasslösa hyllades hemma

Tore Jonsson visar upp sitt diplom tillsammans med ordföranden Anna-Lisa Holm-Bergh som gläds åt det diplom föreningen fått.

Hasslösa hembygdsförenings årsmöte tjuvstartade på Bäcklidens servicehus i Vinninga. Tore Jonsson, ordförande under tolv år, skulle hyllas med Västergötlands Hembygdsförbunds diplom för sina insatser, och föredrog att detta skedde på hemmaplan.

Tore Jonsson har varit medlem i många år, varit arkivarie med stort och engagerat intresse för forskning kring den egna hembygden och aktiv i arbetet med skolmuseet, berättade nuvarande ordföranden Anna-Lisa Holm-Bergh, som deltog i hyllningen tillsammans med Hans Menzing från Västergötlands Hembygdsförbund.

Vid årsmötet i Hasslösa Missionshus fick föreningen en försenad femtioårsgåva i form av Sveriges hembygdsförbunds diplom för föredömlig och värdefull insats inom hembygdsvärlden. Hasse Andersson visade bilder och berättade om livet i Förenade Arabemiraten. Vid mötet hölls parentation för mångåriga medlemmarna Rune Svantesson och Tage Olofsson, som gjort mycket för föreningen.

Anna-Lisa Holm-Bergh avgick som ordförande efter cirka tio år. Ungefär lika länge hade avgående sekreteraren Ann-Lis Larsson haft sitt uppdrag. Båda avtackades med en vacker vas med inskriften Gåva från Hasslösa hembygdsförening.

Ny ordförande blev Sture Wångdahl, ny sekreterare Ingegerd Augustsson och vice sekreterare Asta Roos. Föreningen har ett 50-tal medlemmar och firade sitt 50-årsjubileum den 7 oktober 2012. Nu kommer man bland annat att fortsätta med inventeringen av gamla Hasslösa. Då står de gamla gårdarna på tur.

Hans Menzing

Årsmöte i Ljungsarp

Hedrade. Gösta Andersson, Lennart Kallin, Laila Andersson och Gunnar Carlsson uppvaktades med blommor.

Ljungsarps Hembygdsförening har hållit årsmöte i Sockenstugan. Närmare ett 30-tal medlemmar deltog. Ordföranden Laila Andersson hälsade alla välkomna och inledde mötet med parentation över en avliden medlem under året.

Som inledning av mötet läste ordföranden upp en resumé om, "Vart tog 2012 vägen?" och vidare om att träffa riktiga lokalpatrioter, på ett positivt sätt. De är stolta och älskar sin hembygd och vill att den ska bevaras och utvecklas, inte avvecklas. Hon berörde också att det stora diskussionsämnet har varit skolstrukturen. Fullmäktige i Tranemo förvandlade Ljungsarpsskolan till en F-3 skola i Kuben och därmed läggs Ljungsarpskolan ner. Kampen om att få behålla vår skola fortsätter. Till sist framfördes ett tack till alla för ett mycket bra arbete och även tack till styrelsen för ett bra samarbete.

Mötesförhandlingarna leddes av ordinarie ordföranden. Under 2012 har föreningen arrangerat vårstämning i hembygdsgården, berättarkväll i hembygdsgården, byavandring i Genhöve, Två friluftsgudstjänster, hemvändardag, månskenspromenad, väffeltermiddag, gröttfest och sålt Boken om Ljungsarp på Gölingstorps marknad.

Styrelsen fick förnyat förtroende med Laila Andersson som ordförande.

Planering för 2013-års aktiviteter: Vårstämning i

hembygdsgården Björstorp i april, byvandring i Ekeremma i början av juni, midsommardagen 22/6 friluftsgudstjänst i hembygdsgården kl.14.00, hembygdsgårdarnas dag den 7 augusti, utflykt till Jära gamla vattensågverk, kyrkogårdsvandring, möte i hembygdsgården i höst, gröttfest i sockenstugan i december. Februari 2013, årsmöte i sockenstugan.

Stipendier

Det utdelades stipendier från Högbergs stiftelse. Stipendiaterna var Andreas Gunnarsson för studier på Sötåsens naturbruksgymnasium, Camilla Josefsson och Henrik Johansson, Susanne Olsson och Torbjörn Svensson, Eva-Lena och Morgan Andersson, för arbetet med att försöka bevara Ljungsarpsskolan och Donald Bertilsson som upprättat dokumentation av tidigare stipendiater.

Efter förhandlingarna berättade Morgan Andersson Långelycke om deras lantbruksföretag med bland annat robotmjölkning för cirka 70 kor. Det var ett mycket intressant och uppskattat föredrag.

*Ingemar Rudholm
Ljungsarp*

P O Engqvist gästade Vassända Naglum

Vassända Naglums hembygdsförening har hållit årsmöte, den 10 mars. Samlingen skedde i Väne Ryrs ordenshus och 68 medlemmar, vilket är nästan 25 % av medlemsantalet, infann sig till mötet med efterföljande servering.

Mötet inleddes av ordföranden som hälsade de närvarande varmt välkomna. Därefter hölls parentation och tyst minut för de medlemmar som avlidit under året.

Till ordförande för årsmötet valdes förutvarande sekreteraren i föreningen, Tommy Andersson, Trollhättan. Till hans hjälp som sekreterare under mötet valdes Inger Karlsson. Under den stund Tommy disponerade behandlades det gångna årets verksamhet och i rask takt valdes årets styrelse, samt ett antal deltagare i olika programkommittéer.

Samtliga poster i styrelsen och kommittéer blev omval och några av kommittéerna blev något utökade. För underhållning efteråt hade författaren Per Olof Engqvist inbjudits och han berättade om sitt författarskap i fantasi och verklighet. Det kåseri han höll var synnerligen givande och roande och åhörarna skrattade stundtals så att tårarna rann.

Föreningens ordförande Stig Åke Andersson tackade för fortsatt förtroende både för sig själv och övriga som valts till olika funktioner. Han lämnade efteråt litet

information om nästkommande arrangemang i föreningen vilket bland annat en reprisvisning av filmen "Med fötterna på jorden", som handlar om paret Aldor och Gunn Johansson i Stormbo .

I slutet av april startar föreningen sin sommarverksamhet vid torpet Solliden, genom att medlemmarna samlas på torpet och en grundlig vårstädning sker inför de stundande visningen den 1 maj. Därefter fortsätter öppethållandet av torpet varje fredag under sommaren. Ordföranden såg med tillförsikt och glädje fram mot ett nytt verksamhetsår, och önskade alla välkomna till årets alla aktiviteter, varav ett arrangemang är föreningens 30-årsjubileum i oktober.

Han konstaterade att verksamheten fungerar tack vare att så många medlemmar bidrar med ideellt arbete i föreningen, och flera har redan anmält sitt intresse att få hjälpa till.

Efter kaffeserveringen hölls dragning på dagens lotteri, där ett stort antal vinster fördelades bland medlemmarna.

En gåva i form av en silverbrosch lottades ut där samtliga medlemmar fick chans att vinna på sitt medlemsnummer.

*Stig Åke Andersson
Vassända Naglum*

Var går gränsen för en äkta kinnekullebo

Kinnekulle hembygdsförening har hållit sin årsstämma. Till denna kom ett 40 tal medlemmar. En återblick av det gångna året redovisades. Efter 17 år lämnar kassören Marianne Kling sitt uppdrag, ny styrelseledamot blir Birgitta Gärdefors. Marianne kommer dock att finnas med i styrelsen framöver. Medlemsantalet har nu passerat 300 och ökar ständigt.

Bland övriga frågor på dagordningen blev det en engagerande diskussion i frågan om Var går gränsen för att räkna sig som kinnekullebo? Någon tyckte att Forshemsborna skulle tillhöra Kinnekulle, det fanns även de som visste att Forshemsborna inte ville tillhöra Kinnekulle. Att sandstenslagret satte gränsen var Kinnekulleborna bor. De geografiska och de kulturella gränsdragningarna skiljer sig åt, varje människas upplevelse och tillhörighet avgörs av varje enskild individ. Frågan om var gränserna går för att vara kinnekullebo löstes inte på årsmötet och förmodligen kommer det nog aldrig att lösas, det kommer nog att få stanna vid en personlig uppfattning.

Till årsstämman var Tore Hartung från Mariestad inbjuden. Tore är född och uppvuxen i Lidköping, sitt stora intresse för lokal bygdehistoria delar han bland annat med sig genom föreläsningar. Dagens tema var "Be-

Tore Hartung underhöll på Kinnekulleårsmötet.

römdheter som bebott eller besökt Kinnekulle". Tore tipsade om litteratur från bygden bland annat Västgötska och Bohusländska resor år 1742 av Pehr Kalm. Tore berättade om många kända personer som besökt Kinnekulle. Evert Taube besökte Stadshotellet i Lidköping år 1947. I brev till sin bokförläggare skrev Taube att kvinnorna i Lidköping hade små vänliga händer, fina fingertoppar och att de verkade vara kärlekstörstande. Taube skrev också att han blivit bjuden till Råbäck av baron Klingspor. Baronen vill bjuda hem skalden och att han tackat ja, en privatchaufför skulle hämta honom i Lidköping. Under några dagar skulle han ha stannat på Råbäck och ätit halstrat dilamm, druckit fina Bordeauxviner och ridit på en eldig arabhäst. Några vittnen till detta besök finns inte, det troliga är att Taube ville imponera på bokförläggare för att få ett större förskott då hans ekonomi ofta var ansträngd.

40 år senare visar det sig att Taube verkligen besökte Kinnekulle, det var dock inte Råbäck utan på Hellekis Säteri hos baron Carl Gustaf Klingspor. Sanningen var den att Taube bjöd in sig själv och att han fick ta sig med rälsbuss tur och retur mellan Lidköping och Hellekis. Taube bjöds på pyttipanna och ett par supar, han hade bråttom tillbaka till Stadt i Lidköping där det var dans, han ville inte missa att uppvakta de kärlekstörstande Lidköpingskvinnorna.

Som vanligt avslutades årsmötet med lotteridragning och kaffeservering. Nästa år firar föreningen 70 år och överraskningar kommer, utlovade ordföranden. Nu väntar föreningen på våren med planerade aktiviteterna som bland annat bygdevandring den 21 maj.

*Text: Lena Brodin
Foto: Freddie Wendin*

En smula hänsyn
och lite omtanke
betyder så mycket.
Nalle Puh

Arkivkurs för hembygdsföreningar

Hembygdsföreningarna har med tiden kommit att få en stor uppgift som mottagare av dokument och handlingar som är av intresse för framtiden och forskningen. Ibland riskerar annars dessa att gå förlorade, när till exempel dödsbon skingras. Hur ska vi bevara detta? Hur får vi ordning på allt? Hur ska vi hitta det vi söker? Vid en arkivkurs i Herrljunga lördagen den 9 mars med ett 20-tal deltagare diskuterades dessa frågor. En liknande kurs kommer också att anordnas i en annan del av vårt vidsträckta landskap.

Liz Gunnarsson, arkivchef vid Regionens Föreningsarkiv i Vänersborg har varit verksam inom arkivområdet sedan början av 1990-talet. Hon talade om att gallra och ordna bland handlingarna. Gem och plastfickor förstör papperen. Finns det många kopior av en handling kan dessa gallras.

Det är viktigt att gåvor och inkomna handlingar och bilder bokförs och dokumenteras. Är det en deposition eller en gåva? En gåva har föreningen som ägare, men en deposition har en annan ägare.

Efter en teoretisk genomgång med inslag av dialog fick deltagarna i grupper arbeta praktiskt med exempel på arkivalier. I vilket fack ska de placeras enligt allmänna arkivskemat? Finns det alternativ? Andra frågor som kom upp var arkivering av e-post, olika typer av dataprogram, konsekvenser av Personuppgiftslagen och hur handlingar kan göras tillgängliga för forskning.

Ann-Britt Boman

Årsmöte i Gösslunda

Gösslunda hembygdsförening har haft årsmöte i Kaffekvarnen. Efter sedvanliga mötesförhandlingar avtackades avgående ordföranden Jonas Larsson. Han efterträddes av vice ordföranden Martin Stenholm. Sedan dracks kaffe och såldes lotter. För underhållningen svarade "Ingo och Bejan" som spelade och sjöng.

Från verksamhetsberättelsen för år 2012 kan nämnas att det varit vårstädning i kvarnen i april månad. Då mötte sjutton personer upp för att hjälpa till. Kristi Himmelsfärdsdagen var det öppet hus med kaffe och våfflor. Årets sommarresa gick till Kungslena kyrka, Tidaholm och Skultorps Fornby. Hembygdens dag bakades det bröd i vedeldad ugn och serverades kaffe och smörgås. Grötfesten i kaffekvarnen lockade fyrtio personer. Luciatåget kom från Stenhammarskolan. Det såldes lotter och bjöds även på kaffe efter gröten.

Margareta Folkesson Gösslunda

Västergötland Sveriges vagga

Bengt Råsled var kvällens gäst.

Västgöta Gille Västerås hade den 9 mars årsstämma med ett 45-tal deltagare. Efter parentation öppnades årsstämman med Göran Eskilsson som talman. I styrelsen omvaldes ålderman Gull Tynnvall och ledamöterna Helena Gradow, Christina Norén-Svensson och Leif Andersson. Kvarstående ledamöter Birgitta Gustavsson Lars Fridén och Inga-Lisa Eriksson. Som ny ledamot valdes Tomas Quarfordt. Avgående styrelseledamot Agne Thulin avtackades med present, vers och blommor.

Under supén var det trevlig samvaro vid borden. Det berättades västgötahistorier och sjöngs bordsvisor, några skrivna av Göran Eskilsson.

Gäst var professor Bengt Råsled Stockholm som lade fram sina synpunkter på "Västergötland – Sveriges vagga". Råsled har tillsammans med Verner Lindblom Götene gett ut flera böcker som inlägg i debatten om detta.

Sedan var det dags för kaffe och dragning i kvällens lotteri. Unos Trio svarade för musiken under kvällen.

*Text Agne Thulin
Foto Gull Tynnvall*

Unga besökare hos hembygdsföreningen i Horred

Horred, Istorps och Öxnevalle hembygdsförening har lokaler i hembygdsgården. Den ena är en snickarbod med utrustning och den andra är fylld av vävstolar där kursverksamhet pågår vår och höst.

Holkar och skor.

På Alla Hjärtans Dag i år så såg det ur så här innanför ytterdörren till vävlokalen. En fågelholk på golvet mitt bland vinterskor och kängor. Föreningen ordnade med aktiviteter för lovlediga ungdomar. De fick möjlighet att spika en fågelholk och testa på att väva.

Idag hade två vävstolar ställts i ordning för den unga generationen. En bandvävstol och en liten vanlig vävstol. De som kom först, tyckte det var trevligt att väva och ville inte gärna sluta. I väntan på sin tur frågade några om de fick fingervirka och naturligtvis fick de göra det. Det finns gott om restgarner av olika material och kvaliteer att välja av.

Fingervirkning.

Väverskor.

Att erbjuda aktivitet i vävlokalen var första gången och den kan utvecklas med fler möjligheter att skapa av garner.

Gustavs holk.

En titt i "snickarbo" där Georg hjälper till att styra brädbitarna vid spikningen. Det var glada holkägare och vävare som lämnade hembygdsgården. Att spika holkar börjar bli tradition och vid några tillfällen har "fågelskådare" medverkat och berättat om fåglar när ljuden av hammarslag gjort uppehåll.

Inne i bostadhuset serverades fika. Där puttrade korvgrytan på vedspisen beredd att erbjuda besökare av sitt innehåll tillsammans med bröd och saft eller kaffe med bulle och kakor. Även medföljande anhöriga fick fika.

Jag vill påpeka att båda aktiviteterna var naturligtvis öppna både för pojkar och flickor.

*Text och foto Birgit Carlsson
Foto Anette Banås
Istorp*

Kyrkvandring på Youtube

Södra Vings kyrka på en bild hämtad från filmen på nätet.

På Youtube på nätet hittar man det mesta, numera kan man rentav stressa av med en vandring i Södra Vings 1100-talskyrka tillsammans med kyrkoherde Lennart Nordqvist. En vandring genom seklerna heter filmen som är 20 minuter lång och har gjorts av Bo Arabäck. Man får ta del av historia, konst och musik i en saklig, personlig och faktarik presentation, allt till vackra bilder från kyrkan.

Södra Vings hembygdsförening visar via just Bo Arabäck upp en hel del av sin verksamhet på Youtube, har man inte direktkontakt med Youtube så kan man söka på [youtube.be/srm7MO5QkKM](https://www.youtube.com/watch?v=srm7MO5QkKM). Youtube är ett medium som många söker sig till och ett ypperligt sätt att förmedla kunskap om den egna bygden.

Problemet som så ofta med kunskap på nätet är att finna ett bra sätt att tipsa allmänheten om var kunskapen står att finna. Säkert finns det åtskilliga andra hembygdsföreningar som också har intressant och värdefullt material som på olika sätt går att nå via datorn. Det gäller bara att veta var.

Så hembygdsförbundet borde nog snarast försöka hitta ett system, kanske i form av ett gemensamt register som går att nå via Västergötlands hembygdsförbunds hemsida.

Men det finns säkert många inom förbundet som har goda idéer för hur sådana här problem skall lösas. Hör av er!

*Text Hans Menzing
Foto: Bo Arabäck.
Södra Ving*

Läsvärt i korthet

Fastighetsbok. Främmestads socken 2012. Framtagen av Elsa Petterson och Gunnar Fremäng. Bakom utgivningen står Främmestads hembygdsförening. 165 sidor i stort format med massor av bilder. En noggrann genomgång av alla fastigheter i socknen med extra utrymme för egendomen, kyrkan och hembygdsgården.

Vid fallen. Om Trollhättebygdens historia. Huvudförfattare: Daniel Larsson. Utgivare: Trollhättans stad. Drygt 400 sidor med massor av fakta om bygdens historia från äldsta tider till nu.

Bilder från Nossebro förr och nu. 2012. Redaktion: Kerstin Abelsson, Margareta Neck, Rune Niklasson, Per-Arne Nordqvist, Inga-Lisa och Hasse Rydin. 34 sidor med massor av bilder bland annat om mejeriepoken och pannkaksfabriken.

Hem och hembygd. Tidskrift för Saleby, Trässberg och Härjevad 2012. Redaktör: Irène Kårbäck. Utgivare: Saleby Hembygdsförening. 26 sidor med massor av bilder, även i färg. Bland annat om lellebun, storebun och bordtennis.

Västgötogenealogen, tidskrift för Västgöta genealogiska Förening december 2012. Redaktör: Kjerstin Olofsson. 20 sidor. Tema denna gång: Slott och herresäten.

Gunnebo – Historien, hantverket, trädgårdarna, maten. Författare: Eva Kewenter och Gunnel Carlson. Fotografer: Ralf Turander, Tomas Yeh. Recept: Patrik Sewerin. Förlag: Arena. 256 sidor i stort format med massor av färgbilder och matrecept. En mycket vacker och faktarik bok.

Vår Socken Daretorp. Del II. Författare: En studiecirkel i Vuxenskolan, Tidaholms, regi och Daretorps-Bygdens Intresseförening. Utgivare: Vuxenskolan, Tidaholm. 200 sidor i stort format med många kartor, bilder och avfotograferade dokument. Denna andra bok om Daretorp är en bra och faktarik skildring av lokalsamhällets organisation.

Hans Menzing

Vet Turistbyrån

Medborgarkontoret i kommunen och lokaltidningarna om hur mycket trevligt program Ni har i Er förening fram i sommar? Kanske är det något som till och med kan vara intressant för lokalradion.

Studiekommittén informerar

Studiekommittén består av:

Ingrid Zackrisson, Tostared 0320-62015

Lena Gustavsson, Vårgårda 0322-627181

Lena Johnsson 0320-87128

Christer Wennerberg, Vuxenskolan 0708553033

Vi träffas fyra gånger per år för att planera vår verksamhet. Mail och telefonkontakter i gruppen mellan träffarna är ett måste för att det ska fungera.

Nu har vi lagt träffarna så att vårt utbud ska komma med i tidningen och nå ut till fler intresserade. Vi har under ett par år haft samarbete med Skara Museum, just nu är det lagt på is på grund av omorganisation på museet.

Det är de som har arrangerat bland annat takkurs och gårdsgårdkurser.

På gång är:

Guidning på Gunnebo slott 14 maj.

Skrivarkurs på Fristads folkhögskola i oktober.

Höstmöten på olika platser i Västergötland är planerat till hösten, Datum ej bestämt.

Textilt seminarium på Rydals museum den 5 oktober, heldag. Två föreläsningar är inbokade. Hur du vårdar dina textilier och Slöjd-porr. Det handlar om textil och inget annat, men en bra titel på hantverk. Det är kvinnor i 20 till 30 års åldern som visar vad de kan. Workshops är planerade med lokala textiltföretag eller annat företag som har anknytning till textil. Lunch äter vi på Wärdshuset Spinnaren.

En fortsättning på denna dag är planerad till Kulturlagret i Vänersborg den 16 november. Där finns en samling Bygdedräkter från hela Västergötland. Den sista delen i detta projekt är planerad till 22 februari 2014, forfarande spånar vi omkring ämnet inför denna träff.

Vecktit å skräppa

Hûgar Du om Du fått nôken uppmuntran nuss? Ja hôppas att Du går det. För ja tror, att Du förtjänart. Å när skräppte Du mä nôken aen sist? En behöver inte gära nôken bragd, utan då ä di små vanlie saker sum Du å ja går sum förtjänar en uppmuntran iblann. Sa vi gära ett försök å skräppa mä nôken di närmaste vequera. Löcka te.

Håkansson

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund.Hövågen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@gmail.com

Förbundskassör: Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383.

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Lite visphistoria

En kvinna som hade tjänst hos prostinnan Broström i Eriksbergs prästgård berättade att hon fick vispa smet till sockerkakor, det tog cirka en timme för att få smeten tillräckligt pösig. Förmodligen hade hon en vispa av sammanbundna björkkvistar eller kanske en handgjord vispa av ståltråd, som man kunde köpa av gårdfarihandlaren.

Björkvispen

Björkkvistarna skulle tas på våren när björken savade, då kunde man dra av barken på dem. För att de skulle fungera i olika sammanhang, fick de olika längd och bredd. En sista uppgift för en utsliten vispa var att bli provsticka till potatis och innan dess kanske den användes att dänka tvätt med. (Ordet vispa kan också ha betydelsen av en yr och opålitlig person).

Den mekaniska vispen

En bit in på 1900-talet utvecklades olika mekaniska vispar som underlättade och förkortade vispningstiden. Då var de av järn, tröga och lite klumpiga. I mitten av 1950-talet utvecklades bättre modeller och det blev modernt med färgglada köksredskap. Nils-Johans röda cyklonvispa blev mycket populär. Det moderna utseendet, strömlinjeformat i plast, gjorde nog att många ville ha den i sitt kök. Den var stark, tystgående och snabb, stod det i reklamen, och fanns förutom i rött, i färgerna orientblå, rosa, turkos, och citrongul. Även köksredskapen blev påverkade av ”popens friska färgglädje”. Många föredrar den vispen fortfarande för att slippa störande motorljud.

Den elektriska vispen

Nu har vi elektriska vispar som sköter arbetet på några minuter. På mitten av 1950-talet fick elvispen ett stort genomslag och man kunde läsa ”Acceptera maskinen kära husmor” i tidningarna. Det fanns en stark tro på att elektriska maskiner skulle överta allt hushållsarbete, men det fanns också de, som tyckte att det var slöseri med energi och de som var oroliga för att de skulle uppfattas som lata om maskiner gjorde allt.

*Text Gunvor Fröberg
Långared
Foto Leif Brunnegård*